

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

**A Magyar Könyvtárosok Egyesülete
és az Informatikai és Könyvtári Szövetség**

K Ö Z Ö S F E L H Í V Á S S A L

**fordul tagjaihoz
és a magyarországi könyvtáros társadalomhoz**

A romániai településeket sújtó árvizek közül az egyik legsúlyosabb a 900 lakosú bánáti Óteleket érte 2005 tavaszán. A falut – emlékezhetünk a híradásokra – teljesen elöntötte az ár.

Amikor a délkelet-ázsiai szökőár pusztított, az IFLA szakmai összefogással nyújtandó segítségre szóló felhívása világosan rámutatott arra, milyen hatalmas közösség-összetartó szerepük van a könyvtáraknak. Az első segítség az életek mentésére kellett, utána az élet fenntartásához szükséges víz és élelem következett. A katasztrófa által megviselt közösségeket a könyvtárak, különösen az iskolai könyvtárak segíthetnek újra megerősödni. A Sri Lanka-i könyvtáros egyesület felhívására a magyar könyvtárosság részt vett egy iskolai könyvtár tamil nyelvű könyvekkel való felszerelésében.

Ótelek ügye „kicsiség” az IFLA szempontjából. Ám a mi szomszédságunkban van. Óteleknek 800 magyar lakosa van. Mutassuk meg a szakmai szolidaritás erejét! Küldjünk 1500 jól válogatott, a tanulmányokat és a művelődést szolgáló kötetet az óteleki iskolai könyvtárnak!

Ha az egyesület egyéni tagjai legalább 100-100 forinttal, testületi tagjai és a kamarai intézményi tagok is 1000-1000 forinttal segítik a közös akciót, a terv sikerülhet. 2006 első negyedévében megvehetjük és odajuttathatjuk az adományt.

A Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesületének üzenete szerint a helybeliek „polcot tudnak csináltatni, deszkájuk van”. Töltsük meg a polcokat értékes könyvekkel, szerezzünk örömet az iskolásoknak és tanítóiknak!

Reméljük, hogy közös felhívásunkat minden könyvtáros és minden könyvtári vezető pártolni fogja és lehetőségei szerint felkarolja.

Az önkéntes adományokat a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség közösen fogja eljuttatni az óteleki iskolai könyvtárnak, ezt követően pedig mindkét szervezet honlapján meg fog jelenni, hogy az összegyűjtött pénzből hány könyvvel tudtuk segíteni a szomszédságunkban élő magyar olvasókat.

Budapest, 2006. január 31.

*Bakos Klára
az MKE elnöke*

*dr. Fodor Péter
az IKSZ elnöke*

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

15. évfolyam 3. szám

2006. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Dippold Péter:** A bibliográfia és a könyvpiac 3
Balogh András: A közművelődés jelentésváltozásai egy lehetséges könyvtári
struktúrában 11

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Szegeden februárban 21
Varga Katalin–Pallos Zsuzsanna–Borostyániné Rákóczi Mária: A szak-
irodalmi tájékoztatási szolgáltatások korszerűsítése a pedagógiai informá-
ciós rendszerben 31

Konferenciák

- Ocsovszky Zsófia:** Elérhető jövő 45

Perszonália

- Szögi László:** Marót Miklós (1928–2006) 48

Könyv

- Gerő Gyula:** Ajánlunk egy jó olvasmányt 50
Pogány György: Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből 56
Balogh Ferencné: A várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár emlékkönyve 59

From the contents

Péter Dippold: Bibliography and the book market (3);
András Balogh: Changes in the meaning of public culture (11);
Katalin Varga-Zsuzsana Pallós-Mária Rákóczi: Professional information at the National Library and Museum of Education (31)

Cikkeink szerzői

Balogh András, a FSZEK Központi Könyvtárának munkatársa; *Balogh Ferencné*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Borostyáнинé Rákóczi Mária*, az OPKM osztályvezetője; *Dippold Péter*, az OSZK tudományos igazgatója; *Gerő Gyula*, ny. főszerkesztő; *Ocsovszky Zsófia*, a gödöllői Juhász Gyula Városi Könyvtár munkatársa; *Pallos Zsuzsanna*, az OPKM munkatársa; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Szögi László*, az ELTE Egyetemi Könyvtár főigazgatója; *Varga Katalin*, az OPKM főosztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyáнинé Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói fv.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

A bibliográfia és a könyvpiac

A bibliográfiai rekordok mint piaci szereplők

Valamikor a bibliográfiai információk főleg a katalogizáló könyvtárosokat érdekelték, de ezek az idők elmúltak. A bibliográfiai rekordok ma már bonyolult könyvtári rendszeret erősítenek, de megjelennek az Amazon, a világ legnagyobb könyvkereskedelmi portáljának kirakatában is; nagyon sok kereskedelmi szervezet versenyez azért, hogy részesedést szerezzen ebből a lehetséges gazdag piacból.

A bibliográfiai rekordok piaci értékét elsősorban megjelenésük (tehát az információ) gyorsasága, illetve tartalmuk minősége határozza meg. Értéknövelő lehet a hozzáférés formájának „testre szabhatósága”, amely a rekord szolgáltatásának körülményeit jelenti.

Az automatizálás a könyves világ valamennyi részterületére hatással volt, és azt eredményezte, hogy a bibliográfiai rekord már nem csak a katalogizálási adatok cseréjére szolgál. A bibliográfiai rekordok cseréje és szolgáltatása a könyvtárakban ma mindennapos tevékenységnek számít. A kilencvenes évek elején a könyvkereskedelem (különösen a könyvtárellátók és a könyvexportáló cégek), valamint a kiadók érdeklődése megnőtt a bibliográfiai rekordok iránt: rájöttek, hogy marketing célokra kiválóan alkalmasak. Ekkortájt kezdődött el az internet kereskedelmi célú használata is. elindultak az első on-line könyvkereskedések. A könyvtárak ugyanakkor továbbfejlesztették a beszerzés automatizálását, tehát fokozottan igényelték a letölthető szabványos bibliográfiai rekordokat katalógusaik építése céljából. Míg az elektronikus adatok létrehozása és cseréje a könyves szektor valamennyi szegletében növekedett (kiadók, könyvkereskedések, könyvtárak és bibliográfiai ügynökségek), a rekordok létrehozása megmaradt az egyes tevékenységi ágak keretei között, ami párhuzamos munkát jelentett: ugyanazt a dokumentumkört többen, más-más szempontok szerint dolgozták fel. A könyvtárak által készített rekordok nem felelnek meg minden szempontból a könyvkereskedelem igényeinek, ugyanez viszont is igaz.

Az egyik legjellemzőbb példa a gyorsaság és a (rekord)tartalom növelése iránti igény konfliktusa. A könyvtárak közül sok a weben tájékozódik az új könyvekről, így az elektronikus beszerzéshez nélkülözhetetlen számára a rekordok gyors megjelenése a hálón. Ugyanakkor azt is szeretné, hogy megfelelő minőségű, a könyvtári gyakorlatban is hasznosítható rekordok álljanak rendelkezésre.

Ez a kétirányú igény nagy kihívást jelent a feladat megoldására vállalkozó könyvtárak, kiadók és könyvkereskedők számára, amelynek megvalósítására csak a szakmák közös érdekeire alapozott kompromisszum képes: a bibliográfiai adatok minden szférára kiterjedő közös rendszere.¹

A Book Industry Communication tevékenysége

Az Egyesült Királyságban 1991-ben alakult meg a Book Industry Communication (BIC)² nevű független szervezet, amelyet a Kiadói Egyesület, a Könyvkereskedők Egyesülete, a könyvtárosok egyesülete (CILIP) és a British Library szponzorál, illetve részben fenn is tart. Célja a könyvek és időszaki kiadványok ellátási láncában (fizikai és elektronikus is) végzett eredményesebb munka elősegítése szabályozott folyamatok és műveletek kialakításával, valamint az e-kereskedelmen keresztül.

A BIC fennállása óta felelős a technikai szabványok fejlesztéséért és bevezetéséért, amelyek az eredményes és gyors ellátási lánc sarokkövei. Ezek a következők:

- EDI (Electronic Data Interchange) üzenetek minden kereskedelmi ügylet számára;
- pontos és gyors termékinformációk és ezek közvetítése;
- vonalkódolás a könyvkereskedelem számára;
- a hatékonyság növelése az ellátási láncban a folyamatok változtatásával;
- elektronikus kiadás és intellektuális javak kereskedelme.

A szabványok fenntartása és fejlesztése a szervezet munkájának egyik legfontosabb része. Feladata a fejlődő technológiai lehetőségek figyelemmel kísérése és értékelése is: vajon a fizikai kezelés és terjesztés technikai megoldásai elősegítik-e a webalapú kereskedelem szabványosítását, vagy a tartalom és a jogok menedzselését az elektronikus környezetben. A BIC a nemzetközi szabványosítási munkálatokban hatékonyan vesz részt az EDItEUR³-ön keresztül, amely a nemzetközi könyv- és időszaki kiadvány-kereskedelem szabványosítási szervezete.

A sikeres Amazon

A kereskedelmi adatbázisok számára az egyik legfontosabb szempont a kényelmes keresőfelületek kialakítása és a könnyű keresés lehetőségeinek biztosítása. A keresőfelületek az emberiség átlagos szellemi színvonalának megfelelően ezért rendkívül egyszerűek (talán ezért is oly sikeres az Amazon üzleti politikája).

Az 1995-ben létesített *amazon.com*,⁴ a világ legnagyobb virtuális könyvkereskedelmi portálja több millió dokumentum adatait tartalmazza. Könyvrendeléskor a webhely szervere több terjesztő adatbázisában keres. Az Amazon sikerét számos üzletpolitikai húzása együttesen biztosítja. Ezek közül csak egy, de biztos, hogy nem az utolsó a felhasználók kényelmes kiszolgálása. Adatbázisában a keresés első szinten egyetlen kulcsszómezőben történik, és az eredmények finomításához felajánlott lehetőségek is rendkívül egyszerűen használhatók. A háttérrel a vásárlók nem látják, csak az eredménnyel szembesülnek. Az Amazon üzleti modellje az internetes kereskedelem úttörő, de eddig igencsak sikeres példajaként él, több on-line könyvesbolt, könyves portál mintaként használja.

Álljunk meg egy pillanatra az *amazon.com* modelljénél. Annál is inkább érdemes ezt megtennünk, mert a könyvtárak és így a bibliográfiák készítői számára sok szempontból tanulságos lehet a megismerése. Az Amazon a technológiai eszközöket maximálisan kihasználva, a lehető legegyszerűbben megtalálható utakat kínálva

veszi rá a látogatókat a vásárlásra. „*Sokat beszélgettünk az üzlet egyénekre igazításáról, ezért újjáalakítottuk a honlapot annak érdekében, hogy az embereket leginkább érdeklő dolgokat nyújtssa. Inkább a könyv találja meg az olvasóját, mint az olvasó a könyvet*” – mondta egy interjúban Jeffrey Bezos, a cég alapító tagja és meghatározó egyénisége.⁵ Ezt elsősorban a vásárlóknak nyújtott szolgáltatások révén érik el. Az Amazon teljes mértékben az on-line gyakorlatra épül, ami a hagyományos könyvesboltokhoz viszonyítva rengeteg többletlehetőséget rejt magában (ez 1995-ben még inkább újdonságként hatott a vásárlókra). Az on-line lehetőségek szükségtelessé teszik a költséges raktárfenntartást. Rendeléskor a központi szerver több terjesztőnél is keresést végez, ha a mű beszerezhető, megrendelik, és két-három napon belül szállítják. Ha nem járnak eredménnyel, a kért dokumentumot az Amazon megrendeli a kiadótól.⁶ A könyveken kívül természetesen egyéb dokumentumokat is árusítanak a webhelyen: videó, film, hangzó és más típusú elektronikus dokumentumok szerepelnek a kínálatban. A regisztrált vásárlók adatait tárolják, így a következő vásárlásnál akár egy klikkeléssel máris a miénk lehet a keresett könyv. A keresési eredményben a szerző, cím, kiadás, kötés, kiadó, kiadási év, formátum és az ISBN jelenik meg. A bibliográfiai adatok mellett egyéb tartalmak is javítják az eladás esélyeit. Külső szakértőket bíztak meg pl. a zenei kollekció bizonyos darabjairól magas szintű ismertetéseket írjanak, ami segít a vásárlónak eldönteni, megvegye-e az adott dokumentumot.⁷ A leírások mellett klipek, zenei részletek, képek is segítenek a döntésben. Az on-line lehetőséget kihasználva módot adnak a látogatóknak véleményük megjelenítésére, kifejezetten arra biztatnak, hogy a vásárlók írjanak kritikát a könyvről.

A testreszabás számos módszerének felsorolása nem lehet itt témánk. Hadd hozzak fel mégis egy példát arra, hogy az interaktivitásban milyen messzire megy el az Amazon. A honlap böngészése közben egy engem személyesen érintő dokumentum leírásában hibát fedeztem fel. A rendszer lehetőséget adott arra is, hogy a hibás adatot korrigáljam, amit legott meg is tettem. Ellenőriztem: a javított rekord egy héten belül hibátlanul jelent meg az üzlet kínálatában. Ez a példa rámutat a könyvtárak és a kereskedelem közötti szemléletbeli különbségekre is. Elgondolkodtam azon, vajon melyik – magára egy csöppet is adó – könyvtár engedné meg, hogy bárki kívülről belenyúljon a szabványok szerint épült, többszörösen ellenőrzött rekordkészletébe. Én mint könyvtáros, biztosan nem tenném ezt lehetővé. De vajon az Amazon filozófiája nem tartja-e fontosabbnak a weben megszokott nyitottságot és az interaktivitást a szigorú pontosságnál? Fogalmam sincs, vajon ellenőrizték-e javításom helyességét egy szabványos könyvtári rekorddal összevetve. Mindenesetre megengedték a vásárlónak véleménye kinyilvánítását, amit pl. egy nemzeti bibliográfiai rekord esetében nem tartok valószínűnek.

Az Amazon mint könyvtári modell?

Az Amazon üzleti sikere a könyvtárosok fantáziáját is megindította. Steve Coffman, a Los Angeles-i közkönyvtár igazgatója 1999-ben hosszú cikkben fejtette ki véleményét az Amazon tapasztalatainak könyvtári hasznosításáról.⁸ Felidézve az Amazon gyors növekedését, könnyű és kényelmes használhatóságát, alacsony árait, a gyors kiszállítást és a rendszeres könyvtárhasználók magas arányát az Amazon lá-

togetói között, úgy véli, hogy a könyvtárakat használók szívesen látnák az Amazon modelljét a könyvek azonosítására és kölcsönzésére a könyvtárakban is. Coffman sorra vette a modell alkalmazásának lehetőségeit a gyűjteményépítésben, a katalógizálási és a dokumentumforgalmi rendszerben a helyi könyvesboltok és könyvtárak korlátozott lehetőségeinek javítása érdekében. Azt javasolja, hogy a könyvtárak hagyjanak fel saját helyi katalógusaik építésével, és építsenek fel közösen egyetlen egyetemes katalógust, hozzák létre „*A Világ Legnagyobb Könyvtárát*”. Ez valamennyi lokális gyűjtemény katalógusát, az OCLC WorldCat adatbázisát, valamint az Amazon – akkor – hárommillió könyvcímét, és az új könyvek megjelenés előtt közreadott listáját tartalmazná (becslése szerint ez mintegy 43 millió rekordot tartalmazó adatbázist jelentene). A globális katalógus az OCLC WorldCat adatbázisához hasonlóan épülne fel, azaz egyetlen rekord készülne minden dokumentumról, a helyi könyvtárspecifikus adatok csak egy mélyebb szinten jelennének meg. A katalógus a kategorizáció, az összefüggések, a testreszabás és a proaktivitás tekintetében az Amazonhoz hasonló rugalmassággal rendelkezne.

A vízió és főleg annak megvalósíthatósága sokakban kétségeket keltett. Jose-Maria Griffiths a *Library Journal*ban megjelent kritikájában kétségbe vonta az Amazon-modell könyvtári alkalmazásának időszerűségét.⁹ Többek között azzal érvelt, hogy a könyvtárak még a közös katalógusok korában sem szüntenék meg helyi nyilvántartásaikat, ez ellen különböző politikai, kulturális és intézményi érdekek szólnak, nem is beszélve a bizalomról, amely valószínűleg hatással lenne a döntések meghozatalakor. A katalógusrekordok számának növelése ellen a költségek növekedése és a különböző könyvtári rendszerek korlátai szólnak. A költségek az USA-ban amúgy is nagy szerepet játszanak az élet minden területén, ezért Griffiths még egy érdekszféra sérülését említi „*A Világ Legnagyobb Könyvtára*” megvalósulása esetén, mégpedig a kiadókét. Ha ugyanis létrejönne ez a katalógus a hozzá kapcsolódó – az Amazonnál megszokott – továbbítási-kölcsönzési rendszerrel kiegészítve, mindenki a könyvtárból kölcsönözné ki a könyveket, és nem vásárolnák meg őket. A webes keresőmotorok tekintetében a kritikus is kétségtelen fejlődést érez az Amazon példájában, de véleménye szerint ezek az eszközök és felületek olyan gyorsan változnak, hogy hamarosan könnyen alkalmazhatók lesznek a könyvtárakban is.

Érdekes látni, hogy a piac, a webes környezet és a bibliográfiai információk hogyan fonódnak össze az on-line könyvkereskedelemben, amelynek természetesen csak egy, igaz, a legelső és máig a legnagyobb képviselője az Amazon. Bizonyos, hogy a könyvtárak is sokat profitálhatnak az üzleti fejlesztések eredményeiből, amelyek közül sok – mint láttuk – a tartalom mellett elsősorban a használóra, a vásárlóra összpontosítja figyelmét. Ebből a szempontból a könyvtár hasonló cipőben jár, és éppen ebben a kérdésben a könyvtáros szakmának van még mit tanulnia. Ezért is érdemel figyelmet a bibliográfiai információk felhasználóbarát szolgáltatásának kereskedelmi példája.

A nemzeti bibliográfiák időszerűségének kérdései

A könyvtárak akkor találkoznak a bibliográfiai adatok gyors megjelenésének előnyeivel, amikor állományukat gyarapítandó, felhasználóként szerepelnek az in-

formációs láncban. Ekkor ugyanis részükről a vásárlói hozzáállás érvényesül, hiszen a könyvek beszerezhetősége időben egyre inkább korlátozott.

A nemzeti bibliográfiák számára az ICNBS ajánlások a megjelenés időszertűségének biztosítására a következőket fogalmazták meg:

„A publikált dokumentumokat megjelenésüket követően a legrövidebb időn belül szerepeltetni kell a nemzeti bibliográfiában. Hangsúlyt kell fektetni a hatékony terjesztésre és arra, hogy a terjesztés formátuma a felhasználói igényeknek leginkább megfelelő rendszerességgel legyen felfrissítve, hogy így a nemzeti bibliográfiában regisztrált kiadványokat késedelem nélkül be lehessen szerezni.”¹⁰

Az ajánlások szerint a nemzeti bibliográfiának a dokumentum-regisztráció teljessége mellett tehát figyelemmel kell lennie a könyvtári gyarapítás segítésére is.

Kooperáció és webes hozzáférés – a svéd példa

Ha az a törekvésünk, hogy a könyvpiac számára olyan eszközt hozzunk létre, amely az új könyvekről tartalmaz információkat, a beszolgáltatott köteles példányok bibliográfiai feldolgozása ritkán használható erre a célra: a rekordok túl későn válnak hozzáférhetővé a gyarapító könyvtárosok számára. Ha a gyorsaságot tűzzük ki célul, akkor együtt kell működni a könyvpiac más szereplőivel.

Amikor Svédországban a nemzeti bibliográfia 1953-ban megalakult, az új könyveket közvetlenül a kiadóktól kapták meg, de ez a rendszer elég esetlegesen működött. 1989-ben megállapodást kötöttek a Seelig céggel, amely a kereskedelmi forgalomba kerülő könyvek legfőbb terjesztője volt. A cég minden nap megküldte a kiadóktól megkapott, újonnan megjelent könyveket a könyvtárnak; ez gyakran több héttel a valódi megjelenés előtt történt. A Seelig kezdetleges, de kétségtelenül a legfontosabb bibliográfiai adatokat tartalmazó leírást is mellékelte, amely a szerzőt, a címet, az ISBN-t és a megjelenés tervezett hetét tartalmazta. Ezek a rekordok rendszeresen bekerültek a svéd LIBRIS adatbázisba, amelyet a weben keresztül bárki elérhet. A LIBRIS kb. 200 könyvtár közös katalógusa, ahonnan a könyvtárak letölthetik, kiegészíthetik a rekordokat mindaddig, amíg a nemzeti bibliográfiai műhely a rekord közös mezőire nem tesz fémjelzést. Ettől kezdve ezeket a mezőket zárolják.

A Seelig megállapodáshoz visszatérve: az előzetes információkért és a gyorsan továbbított könyvért cserébe a nemzeti könyvtár vállalja, hogy a beérkezéstől számított nyolc munkaórán belül kiegészíti az alapekordot nemzeti bibliográfiai szintű leírássá. Ezek után a rekordot visszatöltik a Seelig adatbázisába, amelyből a könyvkereskedők számára készült katalógus információit szolgáltatják. A LIBRIS használói számára ezek a rekordok szabadon hozzáférhetőek a webes LIBRIS WEB-Search szolgáltatáson keresztül.¹¹

2000-ben a svéd nemzeti bibliográfia 61 százaléka kereskedelmi forgalomba kerülő könyveket tartalmazott. A fennmaradó 39 százalék egyesületek, kereskedelmi cégek, hivatalos hatóságok és magánszemélyek kiadványai voltak. A kereskedelmi érdeklődésre számot tartó könyvek kb. 70 százalékát forgalmazza a

Seclig, és katalogizálja az ügynökség a beérkezéstől számított nyolc órán belül nemzeti bibliográfiai szinten.

Nyilvánvaló, hogy a nyolcórás megállapodás lassítja a többi beérkezett köteles példány feldolgozását. Van azonban egy olyan szabály, amely kimondja: a beérkezéstől számított öt napon belül legalább egy egyszerűsített leírást kell a LIBRIS-be küldeni, amely információkat tartalmaz a szerzőre, címre, évre, az ISBN-re és a beérkezés idejére vonatkozóan. A többi LIBRIS könyvtár javíthatja ezt a rekordot, amíg a nemzeti bibliográfiai ügynökség úgy nem dönt, hogy megfelel követelményeink. Ezek után a rekordot „befagyasztyják”, azaz nemzeti bibliográfiai rekorddá minősítik.¹²

A svéd gyakorlat abban különbözik a CIP-rekordok előállításától, hogy a rekord nem a nemzeti bibliográfiától elkülönülten létező entitás, hanem eleve a rendszeren belül készül, illetve annak részévé válik. Ezáltal valóban elkerülhető a kereskedelmi vállalkozások és a bibliográfiák közötti átfedés, duplikált munkavégzés. Hogy ez milyen szervezeti és személyzeti következményekkel jár, arról nincs információ, de a hasonló magyar tapasztalatokból kiindulva a nyolcórás teljesítési határidő és a beérkezett könyvek feltehetően magas száma alighanem jócskán megterheli a nemzeti könyvtár költségvetését: a feladat csak több feldolgozó feszített munkájával oldható meg. Az mindenestre tény, hogy a könyvkereskedelem és a nemzeti könyvtár összefogásával a világ egyik legfrissebb, a rekordokat leggyorsabban szolgáltatató nemzeti bibliográfiája jelenik meg Svédországban.

A nemzeti bibliográfia és a rekordok gyors megjelenése Magyarországon

A könyvtárak gyors információkkal való ellátására a frissen megjelent könyvekről itthon is a könyvkereskedelem és a nemzeti könyvtár összefogása látszott a legkézenfekvőbb megoldásnak. Köztudott, hogy a hazai (főleg köz)könyvtárak beszerzéseinek megvalósítása évtizedek óta a Könyvtárellátó Közhasznú Társaság (KELLÓ) kezében összpontosul.

A KELLÓ és az Országos Széchényi Könyvtár között egészen 2003-ig szerződésben rögzítették a több területet lefedő kapcsolatot. Ennek egyik fontos része volt az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központja, majd jogutóda, a Könyvtári Intézet által szerkesztett *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó kiadvány publikálása, a másik pedig az OSZK Nemzeti Bibliográfiai Központjának központi katalóguscédula szolgáltatása a KELLÓ-nak, és rajta keresztül a tőle könyveket megrendelő könyvtáraknak.

Az együttműködésnek több szakítópórbát kellett kiállnia az idők folyamán. 1993-ban a KELLÓ üzleti érdekekre, valamint anyagi nehézségeire hivatkozva a részletes recenziókat tartalmazó *Új Könyvek* helyett *Új Könyvvilág* néven tervezte elindítani állománygyarapítási tanácsadó kiadványát. Ebben az ismertetések mélységének csökkentésével kívánta elérni a gyorsabb megjelenést.¹³ A változások tervére reagálva az *Új Könyvek* szerkesztősége országos értekezletet kezdeményezett a könyvtárak véleményének megismerése céljából. Ezen a konferencián a hazai könyvtárak egyértelműen letették a voksot a kiadvány változatlan folytatása mellett.

A konfliktus a nemzetközi tapasztalatokból már jól ismert „gyorsaság versus alaposság” feloldhatatlan ellentmondásából fakadt itthon is. Az Új Könyvek egészen 1993 végéig az OSZK Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Szerkesztősége által előállított szabványos címléírásokat tartalmazta. A bibliográfiai leírások elkészítése nem tudta követni a kereskedelmi érdekek diktálta tempót, és a recenziók mélysége szintén lassította a megjelenés gyorsaságát. Ezért az emlékezetes értekezleten megmenekült ugyan az Új Könyvek állománygyarapítási tanácsadó kiadvány, de szerkezetében megújult, és a katalóguscédula központi szolgáltatása is átalakult: gyakorlatilag különváltak egymástól. A katalóguscédula leírást az OSZK MNB szerkesztősége vállalta továbbra is.

Amikor a közszféra és a profitorientált kereskedelem összekapcsolódása megvalósul, mindig felvetődik az érdekek kérdése. A két területet alapvetően más-más érdekek mozgatják, és ezek különböző erővel hatnak a résztvevőkre. A kereskedelmi érdek nagy úr: cégek léte, a profit nagysága a tét. A közintézmények (itt éppen egy nemzeti intézmény) számára ezzel szemben törvény által is előírt feladatainak megvalósítása nyilvánvalóan előbbre rangsorolt, mint egy kereskedelmi szervezet profitja. Ezért volt nagyon nehéz megtalálni a közös nyelvet a tárgyalások során.

1994-ben, amikor az OSZK és a KELLŐ megkötötte új szerződését, közös érdekek alapján választották az együttműködést. A köteles példányok beérkezése a nemzeti könyvtárba ugyanis éppen ebben az időben vált rendkívül bizonytalanná. A hiányzó könyvek reklamálásához, a megjelent könyvek figyelemmel kíséréséhez nagy segítséget jelentett a közvetlen könyvkereskedelmi kapcsolat. Az OSZK érdeke ekkor a köteles példányok beérkezésének ellenőrzése volt, valamint az alapos recenziókon keresztül a könyvtárak vásárlási döntéseinek értékorientált befolyásolása. A KELLŐ-é pedig a hiteles bibliográfiai rekordok megszerzése, valamint a megmentett, de a szerkesztőségre a szigorú határidők és a megjelenő könyvek egyre növekvő száma miatt nagy terheket rozó Új Könyvek című kiadvány könyvismertetéseknek eladási célú használata.

Az 1994-ben kialakult megállapodás azonban nem bizonyult tartósnak. Az 1998-as kormányrendelet stabilizálta a kötelespéldány-szolgáltatást – legalábbis a hagyományos nyomtatott dokumentumok körében –, így az OSZK már kevésbé volt érdekelt a reklamációk szempontjából addig fontos áttekintésben az új kiadványtermésről. Egyébként is: a KELLŐ számára átadott címléírások nem épültek be automatikusan a nemzeti bibliográfiába. Ennek elsősorban az volt az oka, hogy a KELLŐ szolgáltatásait döntő többségben számítógépes rendszerekkel még nem rendelkező kis könyvtárak rendelték meg, amelyek inkább nyomtatott katalóguscédulát igényeltek, mint letölthető bibliográfiai rekordokat. Ezért az OSZK szabványos nyomtatott katalóguscédula formátumot adott át a Könyvtárellátónak, miközben a nemzeti bibliográfia már régen számítógépes rekordokból épült fel. Ez a felemás helyzet vezetett el oda, hogy 2002-ben az OSZK felmondta az együttműködést a KELLŐ-val. Egy évvel később a Könyvtári Intézet is úgy döntött, hogy megszünteti az együttműködést a kereskedelmi céggel a könyvismertetések átadásával. Így Magyarországon a nemzeti bibliográfia és a könyvtárak ellátása különvált egymástól. Több szoftverfejlesztő és -terjesztő cég azonban elfogadta az MNB-rekordokat, és megszerezte a jogot, hogy partnereinek azokat továbbsszolgáltassa. Ezek közül a legismertebbek a SZIRÉN és a SZIKLA integrált könyvtári szoftvereket szolgáltató cégek.

Összegzés

A könyvkereskedelem figyelme az on-line könyvesboltok elterjedésekor fordult a bibliográfiai rekordok felé. Alkalmazásuk azonban nem történhetett változtatás nélkül, hiszen a kereskedelem elsőrendű érdeke a rekordokkal jellemzett dokumentumok eladása volt. Ehhez pedig elégségesnek bizonyult a jellemzők lehető legegyszerűbb rögzítése is. A könyvtárak az automatizált beszerzési rendszerek elterjedésével szintén érdekeltté váltak a letölthető rekordok használatában. Annak ellenére, hogy a könyves szektor bizonyos szereplői (kiadók, kereskedők, könyvtárak) által előállított rekordok száma és azok szektorközi cseréje megnövekedett, az előállítás továbbra is párhuzamosan történt. A könyvtárak által készített rekordok nem felelnek meg minden szempontból a könyvkereskedelem igényeinek, de ugyanez viszont is igaz.

A problémán a bibliográfiai rekordok közös szabványosításán keresztül próbálták meg a kereskedők és a könyvtárak túllépni. A Book Industry Communication (BIC) szervezet égisze alatt hozták létre az ONIX International szabványt, amely elvileg mindkét fél igényeinek megfelel. A szabványt a világ legnagyobb on-line könyvkereskedelmi portálja, az Amazon is alkalmazza.

Azokban az országokban, ahol a könyvtárak állománybeszerzése a kereskedelmi szektorral szorosan összefonódik, több próbálkozást ismerünk a könyvtárak és a könyvkereskedelem együttműködésére. Nem ismerünk azonban olyan közös vállalkozást, amely kiterjedne a könyvtárak és a könyvkereskedelem teljes körére.

Néhány országban a bibliográfiai információk gyors elérhetősége és a megfelelő minőségű rekordtartalom érdekében együttműködnek a könyvtárak és a könyvkereskedelem szereplői. Az egyre szaporodó on-line könyvkereskedések azonban a könyvtáraktól függetlenül is megjelenítik rekordkészletüket a weben – igaz, meglehetősen változatos formában.

Felvethető az a kérdés, hogy valóban a nemzeti bibliográfiák feladata-e a kiadók rekord-ellátása, és ezáltal a könyvtárak gyarapításának segítése a rekordok gyors megjelenítésén keresztül? A válasz azért nem egyértelmű, mert a gyakorlatban találhatunk példát jó együttműködésre és a kapcsolat teljes hiányára is. Azokban az országokban, ahol ez a kapcsolat jól működik, nyilvánvalóan kár lenne a hagyományos együttműködés keretein változtatni. Máshol azonban az érdekek különbözősége gátat szabhat a szorosabb együttműködésnek.

JEGYZETEK

- 1 Dempsey, Lorcan: Publishers and libraries: an all through system for bibliographical data? = *Int. Cat. Bibl. Cont.* 1991. July/September 37. p.
- 2 <http://www.bic.org.uk>
- 3 <http://www.editeur.org>
- 4 <http://www.amazon.com>

- 5 Bezos, Jeff: Selling books, running hard. = Forbes ASAP Supplement, 1998. 6. April. 56–57. p.
- 6 Pack, T.: All about books-online. – Database, 20. 1997. 1. 12-21. Referálta: Hegyközi Ilona = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1997. 10. 386–388. p.
- 7 Maree, Jean: The Internet bookshop business model, with specific reference to amazon.com = Mousaion, 17. 1999. 1. 91. p.
- 8 Coffman, Steve: Building Earth's largest library: driving to the future. = Searcher. 7. 1999. 3. - <http://www.infoday.com/searcher/mar99/coffman.htm>
- 9 Griffiths, Jose-Marie: Deconstructing earth's largest library = Library Journal, 125. 2000. 13. 44–45. p.
- 10 A nemzeti bibliográfiai szolgáltatások nemzetközi konferenciájának ajánlásai a nemzeti bibliográfiai szolgáltatások megújítására. Koppenhága, 1998. november 25–27. = Könyvtári Figyelő, 1999. 4. 888–891. p. (ford.: Berke Barnabásné)
- 11 <http://websok.libris.kb.se/websearch/form?type=simple&lang=eng>
- 12 Tedenmyr, Eva: Co-operation + web access = timelines - 67th IFLA Council and General Conference. August 16–25, 2001. Boston. Proceedings. – <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/044-199e.pdf>
- 13 Györi Erzsébet: Az Új Könyvek reformja = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1994. február. 8–12. p.

Dippold Péter

A közművelődés jelentésváltozásai egy lehetséges könyvtári struktúrában

„Igaz az egész.”

(Hegel: A szellem fenomenológiája)

Megváltozott társadalmi környezet, kulturális szükséglet, intézményi struktúra

Napjainkban a kultúraátadás területén tapasztalható földrengésszerű változások merész, adott esetben a kísérletezéstől sem mentes elképzeléseket tettek szükségesé új útjainak megtalálásához, a gyakorlatban történő hatékony megszervezéséhez. Természetesen a gyakorlati megvalósításig eljutva az elméleti alapvetéseket is újra kell gondolni: át kell(ett) rajzolni a kultúraátadás intézményrendszerét, feladatkörét úgy, hogy alkalmas legyen immár nemcsak egy megváltozott, de a változásban állandósult jegyeket felmutató társadalmi szükségletrendszer kielégítésére. Átmene-ti, az egész művelődési intézményrendszer hasznosságát, létét megkérdőjelező tár-

sadalmi-gazdasági rendszerből kiindulva kell újragondolni elméleti megalapozottságukat, indokolni társadalmi szükségszerűségüket. A mai pragmatikus szemléletű (kultur)politikai felfogás sokszor egyoldalúan tekint erre az intézményrendszerre: csak a fenntartói – törvényben is előírt – kötelezettségek szemszögéből, bár a társadalmi-kulturális fejlődés logikája mára létrehozott egy másfajta, a kultúrára mint társadalomalakító tényezőre tekintő közfelfogást, amelyben a maradékelv szintjéről a választói akaratot is befolyásoló presztízsé vált intézményeinek támogatása. Ennek a presztízsnak korunk érdeklődő, a könyvtárat már új szempontok szerint is használó olvasóinak megalapozásában kell tetőt öltetnie. Ez a cikk a közművelődési könyvtárak új építészeti, szervezeti trendjei szemszögéből vizsgálja azokat a lehetőségeket és adottságokat, amelyeket bizonyos legújabb könyvtári modellek¹ a gyakorlatban is eredményesen használtak ki.

Írásom gondolati előfeltevése tehát az, hogy egy új típusú (köz)művelődési szemléletnek kell létrejönnie, mivel a közművelődés alapvető társadalmi érdek és szükségszerűség, nemcsak a gyakorlattól és adottságtól elvonatkoztatott elméletben létezik és él (tovább), hanem a társadalmi környezettel állandó kapcsolatban lévő közkönyvtári munka mindennapos tapasztalása is. A közművelődés gyakorlati megvalósítása új társadalmi viszonyok között szükségessé teszi, hogy a közművelődés fogalomkörét is dinamikusan változó fogalomként írjuk le. Ehhez vizsgálnunk kell a közművelődést mint a társadalmi szükségletrendszer által indukált tevékenységet, valamint azt a könyvtári intézményrendszert, amelyben ez a tevékenység folyik, hiszen ezek elválaszthatatlanul egymástól. *Közművelődést* mondvunk tehát, de nem régi tartalmának változatlanul hagyásával, igaz, nem is teljes megszüntetésével. Olyan fogalmi szintézis megalapozásán dolgozunk, amely folyamataiban, történelmi változásaiban vizsgálja a kultúraátadás közkönyvtári törvényszerűségeit, mert csak így érthetők meg jelenkori funkciói, feladatai. Ezen kívül fontosnak tartjuk, hogy a közművelődés fogalmának belső logikai törvényszerűségeiben felmutassuk az olvasók könyvtárhasználatában megnyilvánuló kulturális igények fejlődési irányát. Ennek médiumaként olyan közkönyvtárakat használók, amelyek építészeti is kifejezik a régi és új megszüntetve-megőrző szintézisét. Ennek a könyvtári térnek szakmai tartalommal történő kitöltése eredményezheti egyszerre az információs társadalom kiszolgálását, valamint a kulturális örökség megőrzését.

Az, hogy *új típusú közművelődésre van szükség*, a jelenkor kultúraátadásának három, minőségileg összetartozó oldalát jelenti. Hogy *új típusú közművelődésről* elmélkedünk, azt a meggyőződést képviseli, hogy a közművelődés fogalma és gyakorlata újraértelmezve ma is létezik, és a kulturálódás új típusú könyvtári kielégítését próbálja maga a szakma is a gyakorlatban megújítani. Újra fel kell fedeztetni a közművelődést – nem utolsósorban a mindennapi tapasztalatból; az új típusú használói szükségletekből kiindulva –, megőrizve koncepciójának a múltban is létező értékes mozzanatait, egyben fogalomkörét további jelentéstartalommal bővítve definiálni a XXI. század könyvtári kultúraátadásának ismeretkörét. *Szükségszerűségről* is beszélünk azonban: ez azon a megfigyelésen alapszik, hogy a kultúra, a kulturálódás maguk is egyfajta társadalmi szükségszerűséget jelentenek. A plurális társadalmi modellben azonban a közművelődés fogalma permanens elméleti és gyakorlati fölülvizsgálást követel meg az elmélet alkotóitól és alkalmazóitól, hiszen a szükségletek pluralizálódásával maga a fo-

galomkör is heterogénebbé vált. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy értékei devalválódtak, csak annyit, hogy a társadalmi környezet nyílttá válásával maga az intézmény- és szükségletrendszer is nyílttá kellett hogy váljon. A közművelődést újból és újból magyarázni (és alkalmazni) kell, hiszen a szükségletet kiváltó társadalmi attitűd is folytonosan változik. Cikkemben arra is próbálok magyarázatot találni, hogy milyen támpontjai lehetnek a mostani közművelődés új útjainak. Vigyáznunk kell azonban, hogy a könyvtár közművelődési funkcióinak újragondolásakor, megújításakor megtaláljuk azt a néha szélesebb, néha keskenyebb utat, amely a régit az újjal előremutatóan egyesíti.

Sokan gondolják – tévesen –, hogy a közművelődés kizárólag a szocializmus népnevelő ideológiája volt. Pragmatikus, és ennek árnyékában semleges értékűvé korunk azonban még azt a törekvést is nehezen fogadja el, hogy ha nevelni nem is, hatni mindenképpen szükséges a használókra; ha másért nem, az információs rendszerekben, adatbázisokban, könyvtári struktúrában való eligazítás, a „felhasználó oktatása” ürtügyéből kiindulva. Ezt feladva ugyanis maga az információs társadalmi paradigma sem működne, hiszen a (számítás)technikai jártasság még egyáltalán nem biztosítéka a rendszer tartalmában is magas szintű használatának. A könyvtáros szakmának épp a könyvtárakban prezentált dokumentumok tartalmi–minőségi voltaival, valamint a róluk adott hatékony informálás képességével kell demonstrálnia a könyvtáros személyiségének újból felfedezésre váró közvetítő funkcióját. Ennek lehet médiuma a tanulási szükségleteikkel könyvtárainkba betérő nagy számú fiatal, akikre építve kidolgozható egy új közművelődési koncepció. A könyvtár művelődési dimenzióinak az olvasók érdekében történő felfedezését természetesen csak korszerű, értékorientált tudással lehet átadni, mert ennek hiányában a (kulturális) ipar pusztá termelési tényezőjévé válhat a könyvtár és benne a könyvtáros, vagy végképp leszakadva a társadalmi szükségletek elvárási horizontjáról, kihasználatlan marad az intézmény és a könyvtáros szakmai tudása. Szükséges tehát, hogy megalapozzunk egy olvasószolgálati munkán alapuló közművelődési szemléletet, amely újragondolja – immár időbeli rátekintéssel – egy átalakult társadalmi struktúrában a közkönyvtárak funkcióit. Láttuk, hogy a (kulturális) rendszerváltozás labilis értékrendű társadalmi hozadéka egy pillanatra még azt is elhitette a szakmával, hogy nincs is szükség közművelődésre és az erről való gondolkodásra. Természetesen lehet a kultúráról is tisztán piacgazdasági szempontok szerint gondolkodni, és egy szempont ezek közül mindenképpen hasznos: a kultúra és a tudás társadalmi hozadéka GDP-ben is mérhető gazdasági érték. Ebből a szempontból a *tudásalapú társadalom* *conditio sine qua non*-ja. E megközelítés azonban csak külsődleges és felületi lehet, hiszen a kultúra mennyiségi és minőségi viszonyai közötti törvényszerűségek épp a kultúraelsajátítás könyvtári gyakorlatában érhetőek tetten, amelyekre nem mindig terjed ki a kultúrpolitika figyelme. Mára szerencsére megváltozott a kultúráról folyó közbeszéd, nem utolsósorban azoknak a polgárosodási folyamatoknak az eredményeképpen, amelyek minőségi változásokat is elindítottak a kulturális érdeklődés horizontján. De nemcsak sajátos, közép-európai helyzetünkben fakadóan kellett ráébrednünk a kultúraátadásnak és intézményeinek fontosságára, hanem összeurópai tendencia is zajlik a szemünk előtt: ma már azt feltételezik a társadalomkutatók, hogy az egyoldalú gazdasági globalizmusból a sokoldalú humanista „kulturalizmus” az, amely új szakaszt, minőségi ugrást jelenthet az európai kultúrában és művelődésben.

A művelődési szükségletek elméletéről és történetiségéről

Az, hogy a művelődés mindenkori társadalmi szükségletei szabadon létrejött használói attitűdben, valamint felkeltett, tudatosított igényrendszerben öltenek testet, tartalmazza a közművelődés filozófiájának kettős meghatározottságát: a társadalmi környezet eleve rendelkezik egyfajta kulturális szocializációban kifejlődött művelődési szükségletrendszerrel, érdeklődési körrel, valamint maga a társadalom is – fejlődésének egy pontján – létrehozott egy művelődési intézmények alkotta hálózatot ennek a szükségletrendszernek a kielégítésére, a további lehetséges művelődési igények felkeltésére. Kettős, oda-vissza ható folyamatról van tehát szó, amely természetesen nem szűkül le kizárólagosan a művelődési intézményrendszer és a társadalmi közösségek viszonyára, hanem kiegészülve az oktatás, a média, a (tömeg)kulturát továbbadó teljes intézményi hálózattal (mozi, színház, hangverseny stb.), együttesen jelentik egy társadalom kulturális szükségleteinek kielégítési lehetőségeit. Folytonos, oda-vissza ható kölcsönhatásban erősíthetik (illetve gyengíthetik, negatív tendenciák felé is indíthatják) egymást a történelmileg kialakult, valamint a felkeltett kulturálódási szükségletek és az ezt kielégítő médiumok. Tudatos művelődés (politika) és az ezt elősegítő intézményrendszer tehát csak együtt képzelhető el, mert egymásra ható viszonyaikban teljesedik ki fejlődésük. Ebben a rendszerben a kultúraátadás könyvtári médiuma maga a dokumentum és az információt szolgáltató könyvtáros, amellyel és akivel a közkönyvtár alapvető fontosságú helyre került a közművelődési intézményrendszerben.

Egy történelmi korszak kulturális igényrendszerét és kielégítésének általános színvonalát alapvetően a társadalom gazdasági viszonyai, fejlettségének szintje, újraelosztási rendszerének demokratizmusa határozzák meg. Ez a mindenkori gazdasági-társadalmi alakzat az, amely a kulturálódáshoz való tudatos viszonyt befolyásolja. Közművelődésről és közművelődési intézményrendszerrel tehát olyan társadalmi viszonyok között beszélhetünk, ahol az adott társadalom felismeri, tudatosítja nemcsak kultúrájának értékeit, hanem olyan intézményrendszerrel is gondoskodik, mely tudatos viszonyt alakít ki használóiiban a művelődéshez, és ennek fontosságában megerősíti, támogatja őket.² A kultúra nem tudja kivonni magát a kor gazdasági-társadalmi rendszerének törvényszerűségei alól, mi több, ebben áll belső fejlődésének logikája, reflexióinak összessége. A kultúra logikájának megértése tehát szinonim a társadalom logikájának megértésével. A (kultur)filozófia feladata tehát, hogy a társadalom belső törvényszerűségeit, anyagi viszonyait feltárva magyarázza a kultúra mindenkori szerepét és értékvonulatát. Az ipari forradalmak korától napjainkig lényegében a polgári kultúrfilozófia és művelődéstudomány alapvetései és hatása jelentik azt a művelődési eszményt, melynek legfontosabb népjóléti hozadéka maga az intézmény- és az igényrendszer egymásra utalt egysége. Ennek az elméleti megközelítési módnak a helyességét mindig kifejezi ezen intézményrendszer határfoka és eszményeinek gyakorlati megjelenése. A szocializmus művelődési kísérlete formailag a „népi” demokratikus állam sokoldalúan művelt embertípusának megteremtését tűzte ki célul; tartalmilag azonban a polgári művelődéstudomány – könyvtári vonatkozásban a public library – megvalósításával próbálta behozni feudokapitalista társadalmi múltunk műveltségi lemaradásait, és megvalósítani a kulturális esélyegyenlőséget

mind minőségi, mind területi alapon. Főbb célkitűzéseiket tekintve – a kultúrjavarok demokratikus elosztása, egyenlő esélyek a művelődés terén – nincs is különbség a „nyugati” polgári és a „keleti” szocialista művelődési filozófia között, azonban a két társadalom gazdasági-termelési rendszerének különbsége egészen más gyakorlati utakra terelte a két művelődési koncepciót. Míg a polgári kultúrkörben a szabadidő maga is a termelési mechanizmus (hasznoszerző) részévé vált, addig a szocializmus kultúrpolitikája elvileg „magasabb rendű öncélú tevékenységként” tétélezte a művelődést. Ennek a napi munkagyakorlattal szoros összefüggésben lévő, szabadon létrejött érdeklődési attitűdnek a mindennapi életre való pozitív visszahatásában volt a szocialista népművelés filozófiai alapvetése. A közművelődést tehát értékorientált tevékenységként tétélezzük, hiszen csak így kapcsolódhat történetileg lényegéhez: a társadalomnak a kultúra általi felemelkedésének gondolatához. A közművelődés tartalmi szemszögéből így mindenképpen modern szemléletűnek kell neveznünk a szocialista közművelődési gyakorlatot (még ha nem is korszerűnek), hiszen a kulturális javak *egyenlő módon* való kiterjesztése addig nem érintett társadalmi rétegekre a modernség egyik sarokköve, valamint az „érték szemléletű” közművelődés iránytűje. Annak ellenére is iránymutató volt ez a közművelődési filozófia, hogy modernsége, gyakorlati kereteci, koracréteuságának következtében – ma már meghaladott módszerekkel – felülről irányított értékrendszert próbált rákényszeríteni használóira. Az államszocializmus belső válságának elmélyülésével ideológiailag (is) idejétmúlttá vált az államilag megszabott, voluntarista ízléskultúra, amely nem követte hatékonyan a változó társadalmi szükségleteket. Sajnálatosan a rendszerváltozás során éppen azon értékei devalválódtak e filozófiának, amelyek pozitívumait jelentették, és a polgári-nyugati értékrendszerbe való áttéréssel éppen azok a szempontok kerültek a hazai közművelődés előtérbe, amelyeknek addigra a nyugati intézményrendszerekben is csak korlátozott viszonyok között volt jelentőségük.³

Rendszerváltozás a közművelődésben, közművelődés a rendszerváltozásban

Az emberi társadalomnak az az egyetemes, a különböző történelmi korszakokban más-más preferáltsággal megjelenő felismerése, hogy a kultúra – tágabb, illetve szűkebb értelmében egyaránt – maradandó nyomot hagy egy adott korszakon, valamint, hogy a kultúra az ésszerűen és értékesen élhető élet előfeltétele, következménye, mindig létrehozta a kultúrára törekvés szükségletét. Ennek a szükségletnek jelentős részét elégíti ki a köz(művelődési) könyvtárak funkcióiban mára átértelmezett rendszere. A művelődés fogalomkörét tekintve, amelyet egyre inkább az *élethosszig való tanulás* paradigmája tölt meg új tartalmakkal, újra kell értelmezni a könyvtárhasználat trendjeit, és egyben a tanuláshoz szükséges irodalom tájékoztatása mellett szorgalmazni kell a könyvtárat tudatosan igénybe vevő, a szabad használói attitűdből létrejött és kielégített kulturális szükségleteket is. Mint látni fogjuk, a tanulási igények kiváltotta, megnövekedett könyvtárhasználat előszobája lehet az olvasói attitűd tartalmi elmélyítésének. Ebben az új koncepcióban kell kiaknázni azokat a különböző indíttatású használói attitűdöket, amelyek behozzák az olvasókat a könyvtár terébe.

A közművelődési könyvtárakat a rendszerváltozásban kettős, az állami apparátus és gazdaság összeomlásával járó válság, valamint a társadalmi környezet állandóan változó, labilissá alakított értékrendszere, a „megélhetés és gazdagodás” társadalmi programjába kényszerített, kultúrától elforduló attitűdje sújtotta. Ebben a világképben kellett új utakat találniuk a könyvtáraknak is, amelyek nehezen illettek bele a fent említett társadalmi programba. A gazdaság kínálativá, haszontermelővé vált, és ezt sok esetben a kulturális intézményektől is elvárták. E változás gyermekbetegségei természetesen észlelhetőek voltak a könyvtárak működésében is. A gazdasági újratermelésbe kényszerített intézmények komoly dilemmával kerültek szembe: vagy értéket adnak, vagy hasznot „hoznak”; vagy tömegkultúrát szolgáltatnak, vagy magaskultúrát. Ezen ellentmondás szervezeti, tartalmi feloldása még néhány éve is (gyakorlati tapasztalat híján) megoldatlan feladatként tornyosult a közkönyvtárak gyűteményszervezési koncepcióiban, szmsz-eiben. Az azóta működő új könyvtárszervezési modellek, mint pl. a FSZEK Központi Könyvtára mára meghaladták e probléma ellentmondásait.⁴ E könyvtár épülete tehát vertikálisan is kifejezi azt az irányultságot, amely a tömegkultúrát és tömegízlést „felemeli” a népszerű irodalom, a magazinolvasás színvonaláról az értékes kultúráig. Ebben a mozzanatban teljesebben ki az olvasó és az állomány értékelt közművelődési megközelítése.

Új közkönyvtári modellek a rendszerváltozás után

Az a művelődési–tanulási szükséglet, amely kiváltotta az új típusú könyvtári szolgáltatásrendszer kialakítását, gyakorlati problémafelvetésében hasonló a kulturális rendszerváltoztatás egyik fontos kérdéséhez: hogyan lehet a megváltozott társadalmi viszonyrendszerben *egyszerre* megőrizni, továbbadni értékeinket és megújítani tudásunkat? Milyen intézményekkel, döntésekkel tudja ezt a fontos igényt kielégíteni, segíteni a legfőbb közhatalom, a politika? Az elméletalkotók felismerték, hogy a könyvtárhasználat tágabb horizontján is ható könyvtári funkciók pozitív módon, egymást erősítve egészülnek ki, legyenek azok tanulási, szórakozási vagy közösségi indíttatásúak. Ezen komplex igényrendszer kielégítésének újból felfedezett médiuma a multifunkcionális közkönyvtár. Ilyen könyvtári filozófiával számos könyvtári épület újult meg, illetve épült fel. A rendszerváltozás utáni magyar könyvtártörténet önálló fejezete az a munka, amely a Fővárosi Szabó Ervin Központi Könyvtárban zajlik. A könyvtár építészeti, állománybeli, szakmai diszpozíciói a felújított és újjászerveződött épületben immár egy sokkal tágabb spektrumú, új használói szemlélettel betérő olvasói réteget szolgálnak. A Központi Könyvtárban megtapasztalt perspektivikus fejlődési horizont sok olyan lehetőséget is felfedezett a szakma előtt, amelyek e rendszer tervezésekor még nem voltak láthatóak. Itt tehát sokkal többről van szó, mint egy felújított–kibővített könyvtárépületről. A fővárosi térbeli–társadalmi centrumában található intézmény méreteivel, állományával, szolgáltatásaival, olvasói igényrendszerével élen jár a közkönyvtári gyakorlat megújításában. E fejlődés mértékének az egész országra kivetített társadalmi–területi egyenlenséget figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy az itt lezajlott változás már nem sokáig marad elszigetelt, egyedi jelensége a magyar könyvtárügynek. Már jelenleg is léteznek hasonló koncepciójú közkönyvtárak, pl. Veszpr-

rémben, Kecskeméten, Szegeden, és a jövőben is épülnek ilyen típusú biblioplázák (pl. Pécssett). Ezek a könyvtárak megfelelő állománnyal, szolgáltatási tartalommal szintén fontos, már meglévő társadalmi szükségletekre adhatnak választ.

Az oktatáspolitikai kiterjesztette *élethosszig tartó tanulási* stratégia szinte tálcán kínálja a közkönyvtárak számára a fiatal-felnőtt olvasókat, akiket fontos szakmai feladat megnyerni a közművelődés számára, hiszen ők egyfelől megjelennek tanulási szükségleteikkel, másfelől „rászervezhető”, felkelthető igényeik a művelődés irányába e kettős szükséglet egy helyen történő kielégítésével. Segíthet ezen olvasói réteg megtartásában az, hogy a fiatal-diák olvasók nagymértékben közösségi indíttatásból is használják a könyvtár tereit. Ez lehet egyfajta új kiindulópont, amely új értelmet adhat a közkönyvtárak művelődési funkciójának: *expressis verbis*, hogyan lehet a tanulási „kényszer” megragadva, a könyvtárhasználat szabaddabb, művelődési dimenziója felé motiválni ezeket az olvasói rétegeket, amelyekből sokan esetleg a későbbiekben is betérnek, immár „felkeltett” művelődési szükségletükkel. Ennek a mozzanatnak a felismerése és kielégítése azonban csak pluszterheket vállaló könyvtári szemlélettel valósítható meg, hiszen a tanuláshoz szükséges irodalommal való ellátás, tájékoztatás sokszor a könyvtári munkaerőt teljes mértékben lekötő főfeladattá lépett elő. A tanulásból fakadó könyvtárhasználati igény tehát csak a szükségszerűség külső mozzanatától vezetve merül fel a használatban. E külső héj alatti tudatos könyvtárhasználat a művelődési-közösségi tartalom iránti igényére is építve bontakozhat ki, nem utolsággal a fiatalok közösségigénye; egyben elősegítve nekünk könyvtárosoknak, a felkelthető művelődési igények elmélyítésének lehetőségét. Sokszor megtapasztalt használói attitűd, hogy a diákolvasó a kötelező (szak)irodalom mellé visz szépirodalmat, vagy adott esetben ismeretterjesztő műveket, pl. gyakori a művészeti albumok tanulás közben történő nézegetése, kölcsönzése, vagy A Nagy Könyv című játék művei iránti érdeklődés is jelentős műveltségi hiányokat pótol bizonyos olvasói rétegeknél.

A kötelező irodalom iránti igényekkel közkönyvtárainkba betérő fiatal olvasók korszerű igényei és könyvtárhasználatuk kompetenciái között azonban komoly ellentmondások fedezhetők fel. Amíg számítógép-használatban magas szintű a tudásuk, addig könyvtári ismereteik sokszor nem érik el a kívánt színvonalat. Sokat kell még tennie tehát a szakmának, hogy a könyvtárhasználat tartalmi mozzanataiban is a megfelelő jártasságig vezessék a használókat. Ez azért is sürgető, mert a nagymértékben megnövekedett olvasói létszám egyre kevésbé teszi lehetővé a személyes oktatást. Ennek viszont egy másik könyvtárhasználati, szolgáltatói mozzanat is kárát láthatja: az olvasók mennyiségi növekedése elszemélytelenítheti, pusztán csak irányító, eligazító jellegűvé redukálhatja az olvasó–könyvtáros viszonyt. Hibás ellenben az a könyvtárpolitika is, amely e problémán történő felemelkedést az olvasók túl magas számának adminisztratív, illetve egyéb, szervezeti eszközökkel történő csökkentésében látja. Önmaga ellen dolgozik tehát az a könyvtári filozófia, amely a megjelent olvasói szükségleteket a mai, könyvtárak között is zajló kulturális versenyben elutasítja. A használói létszám ugrásszerű emelkedése, még ha elsősorban tanulási indíttatású is, a magyar (köz)könyvtárügy nagy lehetősége. Az olvasók számának növekedése és a szükségleteik mind mennyiségében, mind tartalmában egyre magasabb színvonalú kielégítésére való

törekvés tehát a fejlődés egyik sarokköve. Ennek a megnövekedett használói igénynek a kiszolgálása azonban a jelenlegi könyvtári hálózatok szervezeti, állománybeli határait feszegeti. A felújított–kibővített Fővárosi Szabó Ervin Központi Könyvtár szervezeti–térbeli eszkalációja ebből a szempontból is helyes könyvtárpolitikai elképzelésnek adott teret: az állományprezentáció megnövekedett térbeli lehetőségei kombinálódtak a könyvtári tér vertikális felosztásával.

Ehhez természetesen korszerűen felszerelt, gépesített könyvtári technológia is kellett, amely éppen az olvasók mennyiségi igényeinek kielégítésében nyert értelmet. A könyvtárhasználat sok időt felemésztő technikai mozzanatait eleve csökkenti a többnyire fiatal olvasóközönség számítástechnikai kompetenciája, így több idő jut azokra a rétegekre (pl. idősekre, hátrányos helyzetűekre), akiknek ez a terület problémát jelent. Ugyanakkor, mint ahogy azt már korábban is említettük, a technikai jártasság nem mindig párosul hatékony könyvtárhasználati ismeretekkel, amelyeket a tájékoztató munka értékes perceiben kell „elmélyítenünk”. Jó példa erre, amikor egy felhasználó gyors „klikkeléssel” megtalálja az adatbázisban a keresett könyv raktári helyét virtuálisan, de a valóság ETO alapú viszonyrendszerében nem tud kiigazodni. Az internetgeneráció könyvtári szocializációja tehát sok lehetőséget és feladatot kínál a könyvtárpedagógia új útjainak megtalálásához is. Foglaljuk tehát össze a modern könyvtár gépesítésének problémáját, mivel az ezzel kapcsolatos szakirodalom többnyire csak a gépesítés objektív oldalával foglalkozik, de nem mindig kerül terítékre a felhasználó és a könyvtáros személyiségének viszonya a gépesítéshez. A számítógép, amely a modern könyvtárhasználat közvetlen munkaeszköze, elengedhetetlen előfeltételül szolgál a felgyorsult és megnövekedett információs igények kielégítéséhez. Így válik a könyvtáros „*meghosszabbított karjává*” a számítástechnikai rendszer. Meghaladott tehát az a könyvtárpolitikai megközelítés, amely akadályokat gördít a gépesítés elé; azonban az olvasó–könyvtáros viszonyt gép–felhasználó viszonyra üresítő, a könyvtáros munkáját másodlagosnak tekintő felfogás is célt téveszt. Mind a két koncepció rosszul közelíti meg az ember–munkaeszköz viszony filozófiai aspektusát: a munkaeszköz közvetítő, munkaerőt és időt felszabadító jelentését. A modernizált könyvtári munkának tehát nem eredménye a gépesítés, hanem *előfeltétele*. A cél–eszköz viszony helyes értelmezése fontos mozzanat a könyvtári munka gépesítésekor, hogy ne maga könyvtáros munkája váljon gépiessé, elidegenedetté, hanem éppen ellenkezőleg: a mechanikus, sok időt felemésztő technikai munkáitól – a számítógép segítségével – függetlenül kezdjen *igazából* dolgozni, felszabadult munkaidejét és erejét jobban az olvasói szükségletek minőségi kielégítésének szentelje.⁵

A fent vázolt új, komplex művelődési–tanulási szükségletek megelőzték a FSZEK Központi Könyvtár átalakításának tervezését, de az előzetes tapasztalatok segítették az új struktúra formai kialakítását, lehetőségeinek kiaknázását, az új könyvtárban potenciálisan megjeleníthető szolgáltatási tartalom lehető legszélesebb terjedelmének kibontakoztatását. Ezt a folyamatot a napi gyakorlatban realizálódó szükségletek mélyítették el. Elmélet és gyakorlat egymásra ható folyamatai talán éppen a könyvtárszervezésnél a legnyilvánvalóbbak: csak valamilyen előzetesen is megtapasztalt szükségletre lehet hatékony könyvtárépület a válasz. Ugyanakkor – mint minden elméleti elgondolás – ebben az esetben is hozott olyan újítást, amely nem volt előre látható, illetve olyan további lehetőségeket, amelyek a gyakorlati könyvtárüzemeltetés során merültek fel. A könyvtár tereinek közösségi

használata fokozott népszerűségnek örvend, nem csak a par excellence könyvtári funkciók igénybevétele tekintetében. A város szívében található intézmény a diákok természetes *közösségi térévé* lett. Ez a tér sokféle, a kultúrához kapcsolódó társas időtöltésnek ad tartalmakat. Rendkívüli előnye a közösségi kultúraelsajátítás új igényeinek kielégítésében rejlik. E közösségszerveződés formailag sok hasonlóságot mutat a bevásárlóközpontok közösségi térélményével, felülmúlva természetesen a piaci szempontok kiváltotta attitűdöket. Ennek a rétegnek az itt felszabaduló (szabad)idejét azért is tudja hatékonyan kihasználni a közművelődésre orientált szakmai attitűd, mert az olvasószolgálati munkában jelentkező olvasói igényeket egy teljes körű (még ha nem is teljes mélységű), az összes tudományterület kölcsönözhető műveit egy szabadpolcos térben megjelenítő könyvtári állomány elégíti ki. Ez nem mond ellent annak a szakmai felfogásnak, amely szerint a könyvtár szintenként is elkülöníti szolgáltatásait, állományrészeit; sőt, erősíti a specializált igények továbbfejlődését azzal, hogy a szakolvasók és a különgyűjtemények kölcsönözhető vonatkozású állományai egy térben gyűjtik össze a különböző érdeklődésű olvasókat. Ezen kívül mentesíti a tájékoztató könyvtárost a kölcsönzési adminisztráció terheitől. Nagy érdeme e rendszernek, hogy a tanulási szükségletből fakadó olvasási igényt ugyanabban a térben lehet egyéb műveltségi területek felé elvinni. Ez egyben a szabadpolcos olvasószolgálati munka emancipációja, valamint a használó útja is az egyéb (szak)könyvtári, tudományos, kutató-tájékoztatói munkához.

A közművelődésben testet öltött könyvtárhasználat, a könyvtárhasználók művelődési szükségleteinek felkeltése a könyvtáros perspektivikus céljai megvalósításának végső minőségi mozzanata korunkban is. Új útjainak egyik lehetséges koncepciója, a jelenkor megnövekedett tanulási szükségleteinek szakirodalmi kielégítésétől, a tudatos műveltségi érdeklődés felkeltésében valósulhat meg. Ez lehet az az értéktöbblet, amelyet a közkönyvtárak saját profiljukból adódóan hozzátehetnek a mennyiségi igények minőségivé alakításában. Vázoltuk ennek a szükségletnek a kialakulását, főbb fejlődési irányait, igény szintjeit, továbbfejlesztési lehetőségeit. Bemutattuk, hogy a könyvtár tudatos, értékorientált használata „külső” szükségletekből (tanulási, szórakozási, közösségi) kiindulva hogyan formálja a könyvtáros közvetítésével tudatos könyvtárhasználóvá az olvasókat. Ehhez elengedhetetlen a könyv, könyvtár, könyvtáros újfajta viszonyrendszerét megtestesítő könyvtárápület, technika és szemlélet újraalkotása. E rendszer eddig felmutatott eredményeit tekintve azonban még korántsem lehetünk elégedettek: sokat kell még tennünk azért, hogy e magas szintű, egyelőre elég szűk körű, tudatos könyvtárhasználati attitűd általánosabb társadalmi igénygé legyen. Így lehet csak „*igaz az egész*”, az önmagát formai megújításának külső alakjától a belső szolgáltatási tartalom teljességéig vivő közművelődési gondolat.

JEGYZETEK

- 1 A közkönyvtárak legújabb modelljeként olyan komplex használói igényt kielégítő könyvtárakat tekintek példának, amelyek megőrizték, egyben meg is újították (kibővítették) a közkönyvtári gyakorlat eddigi formáit. Precedensként a Fővárosi Szabó Ervin

Központi Könyvtárat, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárat, illetve a ma még csak terveiben létező pécsi regionális könyvtárat hoznám fel mint új típusú, a könyvtári szolgáltatásokat az épület adottságait kihasználva vertikálisan is megszervező könyvtári modellt.

- 2 A kultúra mint magasabb rendű öncélú tevékenység csak olyan társadalomban lehet tudatos elsajátítás tárgya, amely elérte azt a társadalmi-gazdasági fejlettséget, gazdagságot, amikor bizonyos vonatkozásaiban független tud maradni a közvetlen létfenntartástól. Ennek fokmérője a polgárosodottság mindenkor elért színvonala.
- 3 A kultúra rentabilitása állandóan felmerülő kérdése a piacgazdaság szülte kultúrpolitikának. A gazdasági válságokat követő visszaesés nem kedvez olyan autonóm társadalmi tevékenységeknek és intézményeknek, mint a művelődés, kultúrálódás, könyvtár stb. Paradox módon azonban a társadalmi változások mögötti értékvesztést épp a közművelődés megváltozott intézményrendszere is hivatott ellensúlyozni. A nyugati világ nálunk előbbre járó tapasztalatai azonban feljogosíthatnak minket reményekre: egy társadalom gazdagodásának belső logikája kitermeli a minőségi változásokat a kultúra terén is, igaz, ez a fejlődés történetileg visszaesésekkel jár, de ezen válságkorszakok alkalmasak egy új struktúra – sokszor ellentmondásoktól sem mentes – megalapozására.
- 4 A FSZEK Központi Könyvtár térszerkezete vertikálisan is kifejezésre juttatja az értékek komplexitását: különböző szinteken, de egy épületben megfér egymással a tömeg- és a magaskultúra, így a kizáró vagy relációból az és viszonyban oldódott fel a magas- és tömegkultúra ellentmondásos viszonya. Részletesebben lásd a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2005/12. számában megjelent *Bibliopláza a közművelődésért* című cikkemet.
- 5 A gépesítés tekintetében az emberi munkaerő felszabadításának egyik példája lehet a „kölcsonzógép”, amely olyan számítástechnikai megoldással működő szerkezet, amivel az olvasók maguk végezhetik a kölcsönzési adminisztrációt mind a visszavétel, mind a kiadás esetében. Így a könyvtárosnak nem kell a mechanikus, munkájától elidegenítő mozzanatokkal időt töltenie.

Balogh András

Szegeden februárban

Szeged helvárosában nem kell sokáig keresgélni a Somogyi-könyvtárat. A Dóm tér egyik szegletében található az az épület, amely 1984 óta ad helyt Szeged városi és Csongrád megye könyvtárának. A sorrend Szőkefalvi-Nagy Erzsébet igazgató szerint nem véletlen.

– A könyvtárunk elnevezése Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár – mondja. – A név is mutatja, hogy a városi könyvtár funkciónk az erősebb. A megyei könyvtári feladat tartalmát mélyíteniünk kell. Még van tennivalónk, hogy túllépjünk az úgymond „kis KMK” szerepen. Abban is, hogy még több, közvetlen szakmai tartalommal töltsük meg ezt a funkciónkat. Létérdekünk, hogy megyei könyvtár legyünk, hiszen így vagyunk benne az ODR körben is. Szakmailag létkérdés az ODR-tagság és az abban való sikeres együttműködés. Megjegyzem, hogy 2004-ben az ötödik, 2005-ben a negyedik helyen végeztünk a beérkező kérések számát illetően, aminek nagyon örülök és büszkeséggel tölt el. Az utóbbi két évben tudatosan próbálok erősíteni a megyei „vonalat”. Megyei könyvtárként az NKA állománygyarapítási pályázatain elnyert támogatással először csak 7, majd 14, tehát összesen 21 településnek tudunk segíteni. A kapcsolataink pedig sokkal élőbbek lettek, mint voltak néhány éve. Érezhető a változás, amelyhez „A Nagy Könyv”-program is segített. Úgy szerveztük az állománygyarapítást és „A Nagy Könyv”-höz kapcsolódó programokat is, hogy velük, a települési könyvtárosokkal együttműködve tettük ezt. Nem kivittük a programot, hanem velük együtt szerveztük – a helyi igények szerint. Úgy érzem, hogy így jobban magukénak érzik a rendezvényeket és a saját könyvtárukat is. Egyébként a megyénkben nincsenek kis települések, inkább nagyobbak, tehát kistérségi vagy egyes, kistérségi támogatást lehetővé tevő pályázaton nem is tudunk indulni.

– *Miért alakult így a megyei könyvtár szerepe?*

– A Csongrád megye könyvtára annak idején, 1952. december 21-én, a hódmezővásárhelyi városi könyvtárból (a mai Németh László Városi Könyvtárból) alakult. Csak 1973-ban vettük át mi ezt a funkciót. Még 1950-es megyerendezés idején Hódmezővásárhely kapta meg a megyeszékhely rangot. Majd '62-ben lett Szeged a megyeszékhely. Könyvtárunk alapítása idején is elsősorban a helyi igények voltak előtérben, úgyhogy egy kicsit más a történetünk, mint a többi megyei könyvtárnak.

Vajon milyen körülmények között alakult meg a Somogyi-könyvtár? Szeged történetében meghatározó dátum 1879. március 12. Ezen a napon a Tisza és mellékfolyóinak áradása következtében szinte teljesen

elpusztult a virágzó nagyváros. A rázúdult árvíz az 5600 épület közül 5200-at elsodort; 165 lakos a viharos habokban lelte halálát. Az ország, sőt Európa és a nagyvilág részvéte Szeged felé fordult. Mindenki részt kívánt venni újjáépítésben.

Az árvíz utáni első közgyűlésről így olvashatunk a Szentesi Lapban: „Több képviselő pártoló felszólalása után Balogh János polgármester összegezte a sajnálatos történéseket: Előbb ülve, majd észrevétlenül felemelkedve helyéről, minden szívet, minden lelket megrázó erővel ecsetelte a veszteséget, mely Szeged semmivé tételével érte hazánkat. Szeged ezredéves fészke, hol hazánk dicső és gyásznapjai egyaránt találkoznak, a lélekszáma második, de tősgyökeres magyar népét tekintve Magyarország első városa romban hever, egy hatalmas oszlopa dőlve ki benne a magyar nemzetiségnek. Nem mint a szomszéd város polgára, hanem mint hazafi hullatok könnyet Szeged veszte fölött. S valóban a fájdalom, a részvét könnye kicsordult a polgármester szeméből, s alig volt a közgyűlésen ember, ki könnyet nem törölt volna szeméből. A részvétnek nagyszerű és megható pillanata volt ez, melyet feledni nem fogok soha!”¹ Ebben a történelmi pillanatban ajánlotta fel Somogyi Károly esztergomi kanonok a városnak a könyvtárát. Felajánlásában leszögezte, hogy a könyvtár Szeged város örök és elidegeníthetetlen tulajdonát képezi, feladata „a nemzeties irányú közművelődést és tudományosságot az ország nagy terjedelmű déli vidékén terjeszteni.” Ennek folyamányaként a közművelődés és a tudományosság együttes szolgálatát fogalmazta meg az 1881. február 15-én kelt Alapítványi oklevélben is. 1883. október 16-án Ferenc József császár nyitotta meg és adta át a Somogyi-könyvtárat.

– Én mint igazgató, inkább a helyi feladatokat tartom előtérben, még akkor is, ha emiatt esetleg a provincializmus bélyegét is magamra üttem – folytatja Erzsébet –. talán a történelmi hagyományok miatt is. És azért is, mert amióta itt dolgozom – és annak már több mint 22 éve – azt gondolom, hogy ebben a könyvtárban több lehetőség szunnyad, mint amit „kihoztunk” belőle. A megyei könyvtárvezetők között vannak, akik igazi szakmapolitikusok – én nem ebbe a csoportba tartozom. Nagyon hasznosnak tartom az ő tevékenységüket az egész megyei könyvtári rendszer tekintetében is, de én arra összpontosítok, hogy mit szeretnék itt elérni, és hogy mire van mód ebben a könyvtárban, ebben a városban. Saját életfeladatomnak is azt tartom – és ez részemről teljesen érdegmentes „magánfelajánlás” –, hogy mindent megtegyek azért, hogy ez a könyvtár visszanyerje azt az országos ismertséget és elismertséget, amely az alapítását követő évtizedekben övezte létét.

A dolgok különböző együttjátszása miatt reálisan csak öt év igazgatóságot tervezhetek, ebbe az öt évbe kellene minden elképzelésemet belesűríteni – és megvalósítani. 2002. december 1-je óta vagyok igazgató. Engem az előző közgyűlés választott meg ellenszavazat nélkül. Akkor azt hittem, hogy ez a legna-

1 Forrás: http://www.szentesinfo.hu/szentesilet/2004/12_0326/07.htm

gyobb győzelmem, hiszen az akkori ellenzék is elfogadta szakmai programomat. Három hét múlva új közgyűlés alakult, és az új helyzetben érezhetővé vált a bizalmatlanság. Így pedig nagyon nehéz dolgozni.

– *Ha tudta volna előre, hogy így alakul a helyzet, belevágott volna?*

– Egyszerűen nem lehetett számítani erre. Azt gondoltam, hogy egy szakmailag erős program, amelyet egyhangúlag elfogadtak, elegendő ahhoz, hogy támogatást érezve, nyugodtan dolgozzunk. Mindig hittem abban, ha valaminek abszolút körülhatárolható módon szakmai küldetése van, akkor az független. Merthogy mi szakmát képviselünk, ráadásul törvényi előírások alapján. Ma már lassacskán be kell látnom, ez naivitás.

– *Hasonlóan naiv kérdés: ki a fenntartó?*

– A város a fenntartó, de a megye is hozzájárul a költségekhez. Egyébként a politikai változások mellett egy másik tényező is befolyásolta könyvtárunk helyzetét és megítélését: ez pedig az Egyetemi Könyvtár építése. 2002 novemberében bemutatkozó látogatást tettem Szeged új polgármesterénél, aki elmondta, hogy mivel most áldoztak 800 milliót Szeged könyvtárügyébe, 2003-tól a művelődési házak fejlesztését helyezik előtérbe. Ez részben „csúsztatás”, hiszen az Egyetemi Könyvtár nem városi könyvtár, alapfeladata más, és nem a város tette bele ezt a pénzt, hanem címzett támogatásból és a Kongresszusi Központ-szárny megvalósításába épült be az a bizonyos 800 millió forint. Egyébiránt pedig az Egyetemi Könyvtár területéből is elvettek emiatt. Ráadásul az is felmerült, ha az Egyetemi Könyvtár – vagy ahogy nevezik: a „tudásgyár” – megnyílik, akkor már nem lesz szükség ránk. Minket egy kicsit leírtak azzal, hogy véleményük szerint ez az új komplexum meg tudja szólítani a jelent és a jövőt, mi pedig nem. Meg kell jegyeznem, hogy a Somogyi-könyvtárban 125 éves múlt és tevékenység értékei vannak jelen, mintegy 900 ezer dokumentumot őrzünk és szolgáltatunk belőle. Emellett nemcsak városi, hanem megyei könyvtár is vagyunk, többféle funkcióval. Tehát más feladattal, mint az Egyetemi Könyvtár. Fontos rámutatnom, hogy az Egyetemi Könyvtár az egyetemista réteget és a felsőoktatásban dolgozó oktatókat, kutatókat szolgálja ki, és nem foglalkoznak a 18 év alatti vagy a nyugdíjas korosztállyal. A konkurenciaháborút nem mi gerjesztettük, mi, a két könyvtár, tulajdonképpen nem is „harcolunk” egymással – már az előbb említett tények okán sem. Más a fenntartónk, más a gyűjtőkörünk, más a feladatunk. Továbbá a mi mutatóink is jók: 1000 embernél kevesebb nem fordul meg naponta nálunk (leginkább több), míg a 13 fiókkönyvtárral együtt körülbelül 1600–1700 olvasó látogat, használ minket személyesen naponta. Tehát egy ilyen mértékű használatnál szerintem nem azt kell kérdezni, hogy van-e szükség erre az intézményre, illetve hogy „meg tudja-e szólítani a XXI. század emberét”. Hanem észre kellene venni, és meg kéne köszönni ezt a minőségben és értékátadásban is magas színvonalú munkát. Az Egyetemi Könyvtár megnyitásával sem csökkent a látogatottság. Bár a fenntartó részéről rögtön vizsgálat indult, hogyan alakult a látogatóink száma. Ezt sem tartottam egészen időszerűnek, hiszen mutasson nekem valaki olyan könyvtárat, ahol vizsgaidőszak közepén csökken a látogatottság! Amikor egy diák itt szokta meg a könyvtári körülményeket, amikor szeptemberben mi személyre szólóan megtanítottuk őt a könyvtárhasználatra, az elektronikus katalógusban való keresésre, akkor nem fogja íthagyni decemberben egyik percről a

másikra, a napi vizsgák kellős közepén a könyvtárát. De büszkén mondhatom, hogy szerencsére később, 2005-ben sem csökkent a könyvtárhasználók száma. Egyébként pedig az Egyetemi Könyvtárnak bőven elég a 30 ezer hallgató ellátása – hozzáteszem, ha minden hallgató járna könyvtárba, nagy bajban lennének!

– *Úgy érzed, hogy ez az egész szituáció, minden láncszemével együtt, háttérbe szorította a könyvtárakat?*

– Úgy tudtuk volna tökéletesen ellátni a feladatunkat, ha a mi intézményünket is felkészítik erre a változásra. Hogy aki hozzánk bejön, annak az olvasónak is meglegyen a komfortérzete és technikailag is modernebb, minőségi szolgáltatást kapjon. Igen! Fontos lett volna a fejlesztés, hogy ne válhasson belőlünk büszke, de mégis szegény rokon. Egyébként mindkét könyvtár rosszul járt valahol. 2004 decemberében adták át Tanulmányi és Információs Központot, amelyen belül az Egyetemi Könyvtár egy egység lett. A saját önazonosságukért a szervezetükön belül ők is vívják a harcot. Mi pedig hozzájuk képest a fenntartó előtt küzdünk magunkért. Már rég „ad acta” kéne tenni ezt a vitát. Mégpedig azért, mert hajszál pontosan húsz évig légvonalban mindössze 60 méterre volt egymástól ez a két intézmény és senki nem kérdezte meg, hogy Szegednek miért van két ilyen nagy könyvtára. Most, hogy az új beruházás elkészült, rögtön felmerült ez a kérdés. Ugyanúgy volt régen is kettős beiratkozás (mert például a bölcsész hallgatók mindkét helyet kell, hogy használják), és mindkét intézmény rendesen működött. Mindkettőre szükség volt, mint ahogy szükség van ma is. Egyébként kevesebb könyvtár, szolgáltató hely lett, hiszen a tanszéki és kari könyvtárak nagy részét most már magába foglalja az Egyetemi Könyvtár.

– *Miben látod a legnagyobb elmaradásokat a „tudásgyár”-hoz képest?*

– Itt egyértelműen csak technikai gyengeségekre és a körülmények milyenségére gondolok. Az informatikai felszereltségünk nem nevezhető modernnek a központi épületben sem. Az IKB-pályázaton nyert gépek ma már csak részben szolgálnak az internetkabinetben, részben az adatbázis-építés munkálataira „emeltük be” őket. Az eMagyarország pont pályázaton 10 pontból 9-et a fiókkönyvtáraknak pályáztunk. Ez az én döntésem volt. Úgy gondoltam, ha ezekben a kis könyvtárakban nem lesz megfelelő technika, akkor lassan be fogják zárni őket. Ha nem felelnek meg az európai normáknak, mert nincs gépük, nincs internetkapcsolatuk, akkor ellehetetlenül a működésük. Véleményem szerint pedig joga van a lakótelepen vagy bárhol a városban élő lakónak ahhoz, hogy a közelében legyen egy fiókkönyvtár, ahol tájékozódni tud, és ne kelljen neki feltétlenül bejönni hozzánk, a belvárosba egy-egy információért. Ez, azt hiszem, olyan alapszint, amiből nem lehet engedni. Ennek a döntésnek viszont következménye az is, hogy a központi könyvtár informatikai kabinetjét nem tudtuk fejleszteni. Egyébként a Corvina-rendszerben dolgozunk és arra, „sajnos” törekednünk kell, hogy a feldolgozásra használt gépek megfelelő minőségűek legyenek, hiszen ez a gyors leíró, feltáró munka alapfeltétele. Reméljük, hogy egyszer az olvasói gépeket is le tudjuk cserélni, mert igény lenne a gyorsabb és okosabb gépekre, hiszen tanfolyamokat is tartunk.

És ami a körülményeket illeti! Ez egy 22 éves épület, amelyen semmilyen komolyabb felújítás sohasem volt. A szőnyegpadlót elkoptatta a sokszázezer lá-

totható cipőtalpa. Az egykor elegáns székek, fotelok patinás használtsága magáért beszél. A fűtés–hűtés rendszer teljesen elavult. A fémkeretes ablak-falak télen percek alatt átveszik és sugározzák a jéghideget, nyáron pedig a forróságot. Nyáron éjjel is 30 fok feletti hőmérséklet van az épületben. Egy korszerűsítés csökkenthetné az energiafelhasználást is. Sajnos, idén januárban veszítettünk el azért törzsolvasókat, mert nem tudtunk rendszeresen fűteni. Egyébként az épülettel már az átadás idején is gondok voltak. Az akkori import-stop miatt bizonyos gépészeti berendezéseket nem építettek be, és ennek sajnos, az állomány látta kárát. Az épületet egy „átlagos” megyei könyvtár számára tervezték, és nem számoltak azzal, hogy itt nagy mennyiségű muzeális értékű könyvanyag van. Somogyi Károly könyvtára nyolevan év gyűjtésének eredménye, hiszen Somogyi édesapjának a XVIII. század végén vásárolt könyvei is részei az ún. Alapítványi Gyűjteménynek. Ennek az értékes anyagnak a tárolása pedig nem volt megfelelően megoldva ebben az új épületben. Az első félévben az állomány egyszerűen „sokkot szenvedett el”, tehát egy részük tönkrement, és még a mai napig is gyógyítgatjuk a bőrkötések sebeit.

Teinkünk egy kicsit megint vissza a múltba. Hogyan is alakult a gyűjtemény összetétele és hogyan folyt az élet ebben a könyvtárban? Tehát miután Somogyi Károly a könyvtárát Szegednek ajándékozta, megtörtént az intézmény megalapítása. Az első igazgató Reizner János lett, aki a főjegyzői posztot hagyta ott azért, hogy ezzel a gyűjteménnyel foglalkozhasson. Ő kezdte el a könyvtárrendezést. Emellett a folyosón elhelyezte saját érem- és régiséggyűjteményét is. A város újjáépítését irányító királyi biztosság – munkájának befejeztével – az intézménynek ajándékozta a város körüli földmunkák során napvilágra került érmeket és régészeti leleteket. Az éremtár gyarapítása mellett megkezdődött a régészeti kutatómunka és a történelmi emléktárgyak tervszerű gyarapítása is. 1896-ban létrejött a természetrajzi osztály.

A millenniumi ünnepségeknek köszönhetően fölépült a Közművelődési Palota, a könyvtár új otthona.

Tömörkény István 1899-ben került könyvtári állásba, majd Reizner halála után ő lett az igazgató. A személyzet alacsony létszámából adódóan rendszeresen segítettek külső munkatársak a szakfeladatok ellátásában, így az 1908-ban megnyílt néprajzi tár megszervezésében elsősorban Szász Gyula tanító működött közre. 1904-ben került az intézményhez Móra Ferenc, a természetrajzi tár rendezésére. E tevékenységen kívül részt vett a néprajzi gyűjtésben is. Igazgatósága alatt (1917–1934) tovább bővült a kiállítások száma, rendeződött a raktárak és a „laboratórium” (azaz restaurátorműhely) helyzete.

Ebben az időben azonban nem csak az új beszerzésű könyvek és a legújabbban felszínre hozott régészeti emlékek tartották lázban a könyvtárban dolgozókat és a könyvtárlátogatókat. Ekkor ugyanis egy olyan személy is átlépte nap mint nap a könyvtár kapuját, aki bizonyára beragyogta a szürke hétköznapiakat. Ő pedig nem volt más, mint az első szakképzett könyvtáros, egy rendkívül művelt, csodálatos teremtes, Fischhof Ágota. Ő 1918 és 1923 között dolgozott a könyvtárban.

Érettségije után gyakran megfordult a Somogyi-könyvtárban, majd önkéntes, díjtalan gyakornokként dolgozott Tömörkény és Móra mellett. Berlinben könyvtárosnőképző főiskolát végzett. Ezután, férjhezmenetelig a könyvtár munkatársa volt. Könyvtárosi éveinek maradandó eredménye a máig használatos tárgyszókatalógus megteremtése. A pletykák szerint Móra Ferenc szerelmes volt belé, és irodalmi nőalakot is formált róla. Az 1910–20-as évek szegedi művészeti életének egyedi, érdekes, műszaként ilhető alakja volt.

Ebben az időszakban lett munkatársuk Cs. Sebestyén Károly is, aki néprajzkutatóként és műtörténészként vált országos szaktekintéllyé. Móra halála után két évig megbízott intézményvezetőként dolgozott.

A könyvtár – anyagi lehetőségei függvényében – következetesen fejlesztette tovább az állományt. Somogyi példáját többen követték, így jelentős ajándékokkal, hagyatékokkal is gazdagodott. Ezek közül is kiemelkedik Lechner Lajos miniszteri tanácsos adománya, Schmidt Sándor műegyetemi tanár ásványtani szakkönyvtára, Czigány János ügyvéd gyorsírási könyvtára, Oltványi Pál prépost hagyatéka.

1950-ben az évről évre gyarapodó múzeumot és a Somogyi-könyvtárat különválasztották, bár 1984-ig egy épület adott nekik otthont.²

– Az alapítás idején a könyvtár egy „vadul tudományos” gyűjtemény volt, zömmel idegen nyelvű anyaggal, régi latinságú szakirodalommal. És ezt a város értelmiségi közönsége valóban használta – meséli Erzsébet. – Annak idején, amikor ez a hatalmas tudományos kincs ide került, a város vezetése mellett egy könyvtári bizottság működött. Egyrészt ellenőrizték a könyvtár munkáját, másrészt tettek azért, hogy a város költségvetéséből az alapító okirathat megfogalmazott célok eléréséhez szükséges összeg rendelkezésre álljon. Azok a világot járt, nagyon művelt értelmiségiek alkották a bizottságot, akik értékén becsülték és tényleg szívügyüknek érezték és emellett használták is a könyvtárat – ezt nagyon fontos hozzátenni. A gyűjteményfejlesztés az ő véleményezésüktől függött, tehát működésük nem formális volt. Egyben óriási dolognak tartották a könyvtár Szegedre kerülését, és nagyon büszkék voltak erre az intézményre. Természetesen az olyan kaliberű személyek, olyan sármos személyiségek, mint Móra vagy a szépségéről – és műveltségéről is – híres Fischhof Ágota szintén vonzották a látogatókat. Ez az emberi tényező köztudottan a mai napig is meghatározó egy könyvtár életében.

– *Ma vannak a városban olyan, a kulturális életben jelentős szerepet játszó személyek, akik ennyire kötődnek a könyvtárhoz?*

– Nem szeretnék hibát ejteni, és nem kívánok senkit sem megsérteni, de nem tudok a fenti formában kötődő személyiségeket felsorolni vagy neveket említeni. Vannak neves és megüsztelően hűséges olvasóink. Tevékenységünk, gyűjteményünk elismerésének veszem, hogy a Somogyi-könyvtárat választják, ha könyvtári szolgáltatást akarnak igénybe venni. Észrevételeiket, kritikájukat, javaslataikat mindig figyelembe is vesszük, de nem annyira erős elkötelezettségű ez a kötődés, hogy pl. felemelték volna szavukat, amikor komoly létszámleépítés történt nálunk;

² Forrás: <http://www.sk-szeged.hu/tortenet/index.htm> és <http://www.mfn.u-szeged.hu/szeg01be.html>

vagy egy-egy jelentős Szeged-specifikus hagyatéknak vagy gyűjteménynek a könyvtár számára történő megszerzéséért kilincseltek volna a fenntartónál. Az utóbbi három évben lassan, apró gesztusokkal építgetünk a könyvtár köré egy erkölcsi támogatói kört. Ennek egyik eszköze a könyvek örökbefogadása. Minden évben egy díszpolgári címet adományoz Szeged városa az arra érdemes, kiemelkedő személyiségnek. A Szegedért Alapítvány is díjazza a tudomány, a művészet, a társadalmi élet területén a város érdekében született, kiemelkedő teljesítményeket. Mi minden évben örökbefogadásra ajánlunk fel ezeknek a személyiségnek egy-egy könyvet. Igyekszünk a munkájukhoz, érdeklődésükhöz kapcsolódó, értékes darabot választani. Eddig minden díszpolgár, minden kitüntetett őszinte meghatódással vette át az örökbefogadásról szóló oklevelet, és írta be nevét az örökbefogadási anyakönyvbe. Ezzel – az elismerő gesztus mellett – természetesen az is a szándékunk, hogy kötődjenek és nevük is kötődjön intézményünkhöz.

– *Visszatérve még egy kicsit a múlthoz: milyen érzés ilyen személyiségek után a vezetői székben ülni?*

– Egyrészt természetesen lúdbőröztető érzés utánuk igazgatóként dolgozni ebben a könyvtárban, másrészt viszont – mint ahogy az a történetünkből is kiderül – az igazgatói feladatuk melletti érdeklődésük – úgymond, hobbijuk – nagyban befolyásolta a könyvtár gyűjteményének alakulását. Az első három igazgató igazi, szenvedélyes műgyűjtő és régiségbúvár is volt, illetve – és ilyen volt Móra is – különös érdeklődést mutattak a régészet iránt. Az ő vezetésük alatt alakult ki a könyvtár kebelén belül a múzeum. Szerintem nekik lényegesen nagyobb örömet adott a környéken való honfoglalás kori maradványok ásatása, mint a könyvek feldolgozása. A könyvtár életének első évtizedei ténylegesen a múzeumi vonal erősödését jelentették, amiért egy kicsit haragszom is rájuk – elnézést érte!

– *Elképzeltető, hogy ebben az időben alakult ki már valahol ez a múltba visszatekintő vonal?*

– Igen, igen. És amit kiástak és behoztak, az lassacskán elfoglalta a helyet a könyvtári állománytól. Mert természetesen mindig látványosabban lehet mutogatni régészeti leleteket, mint az egymás mellett álló könyveket. Az első három igazgató annyira erősítette a múzeumi vonalat, hogy az 1950-ben önálló intézménnyé nőtte ki magát. Móra már Somogyi-könyvtár és városi múzeumnak nevezte az intézményt. Természetesen nagy tisztelője vagyok a munkásságuknak, de az alapító okiratban könyvtár alapítását fogadták meg annak idején.

– *A múltban itt dolgozó munkatársak nyomában azonban már sokan léptek. Míg az első évtizedekben hárman-négyen dolgoztak itt, ma már 114 kollégád van.*

– Még ennél is többen, 137-en dolgoztunk itt még két évvel ezelőtt. A mai létszámban benne van a fizikai személyzettől kezdve a fiókkönyvtárban dolgozó munkatársakig mindenki. Leépítés volt, de én a könyvtárosi státusokból nem engedtem. Inkább nincs titkárság, de ha egy könyvtárosi státus oda, és ez a folyamat megindul, az egy ördögi körhöz vezet. Hiszen abban a pillanatban a szolgáltatás színvonala fog csökkenni, esetleg szűkíteni kell a nyitva tartást, és rögtön kevesebb a használatunk, rosszabb a megelégedettség, így magunk bizonyítanánk be, hogy nincs ránk szükség. Nem engedem a könyvtárat ezen az úton elindulni.

inkább veritékes munkával dolgozunk a hiányzó munkaerő helyett is. Hiszen ez az egyik legjobb könyvtár az országban – a gyűjteményét illetően mindenképpen! Megjegyzem, a könyvtár tekintetében mindig és töretlenül optimista vagyok. Egyszerűen nem tudom feladni! Amikor idejöttem dolgozni, és az első nap kezembe vettem az első régi könyvet, a raktárban láttam azt a rengeteg értéket, akkor egy pillanat alatt beleszerettem ebbe a könyvtárba. Második nap már Somogyi Károlyba voltam „szerelmes” és azt mondtam magamban, hogy én ettől a könyvtártól elválni nem akarok soha, innen csak „kihalni” szeretnék. Aki egyszer az állomány összes könyvét a kezébe fogta, aki tudja, hogy milyen személyiségek tették hozzá a magukét, az nem akarja itthagyni ezt a könyvtárat. Itt egyszerűen lubickolni lehet az évszázadok értékei között.

Ehhez kapcsolódó személyes élményem az, amikor Borsa Gedeon tanár úr előadásain ültem, és szomorúan arra gondoltam, hogy arra a könyvtörténeti tudásra, ismeretekre a gyakorlatban talán nekem soha nem lesz szükségem, amiről ő beszél. Az első munkahelyemen, az Egyetemi Könyvtárban csakis modern könyvekkel foglalkoztam feldolgozóként. És amikor ide beléptem, akkor egyszerűn újra megfogott az a hevület, az a lelkesedés, amit a tanár úr az óráin átadott nekünk. Az az érzés járt át, amikor a könyvre úgy gondolunk, mint a művelődéstörténetet fizikai mivoltában őrző, századokat összekötő „kapocsra”. És a mai napon is úgy kell dolgoznunk, hogy itt és most, a XXI. században is hozzá kell tennünk valamit ehhez a csodához, hogy ez a hozzáadott érték is érdekes legyen majd a későbbi használó, kutató számára. A sors hatalmas és kiváltságos ajándékának tartom, hogy itt már az elejétől kezdve a gyűjteménnyel foglalkozhattam.

– *A kollégáid is ilyen lelkesedéssel dolgoznak?*

– Nyilvánvaló, hogy mindig minden lehetne még jobb. A lelkesedés vagy van vagy nincs, munkakörileg előírni nem lehet, arról nem is szólva, hogy minden ember más, mindenkinek más az értékrendje. Mégis, nagyon szeretném, ha a kollégáim is még jobban magukénak éreznék a Somogyi-könyvtár jelentőségének a tudatát. Lehetnének kreatívabbak is, azt hiszem. Igazságtalan lenne, ha ehhez azonnal nem fűzném hozzá, hogy a legutóbbi években nagyságrendekkel többet és önállóbban dolgoztak kollégáim, látványosabb eredményességgel, mint mondjuk, tíz évvel ezelőtt. Sok önálló ötlet épül bele az egyre igényesebb kiállításokba, a rendezvényeinkbe, a gyermekkönyvtár munkatársainak módszertani kreativitása ismert a szakmai köztudatban. A digitalizálás terén komoly lépések történtek. A honlapunk tartalmát értékesnek, a virtuális kiállításokat szépnek tartom. Ez mindmindent a napi szolgálat mellett születik, külső erő bevonása nélkül; mindezt büszkék lehetünk. A lelkesedésre visszatérve: ha nincs lehetőség és idő örülni egy-egy jó és színvonalas teljesítménynek, mert észrevétlen, visszhangtalan maradt, sőt: leépítés a „válasz”, egy idő múlva még a legelkötelezettebb, legönfeláldozóbb hivatástudat is elfárad. A létszámleépítések, a fiókkönyvtárbezárások és költségvetési elvonások ehhez az elfáradáshoz vezetnek lassan. Hogy milyen fontos a siker és a siker tudata?! Erre a legjobb példa ODR-teljesítményünk. A kollégák örömmel, lelkesedéssel, érezhető szakmai öntudattal és büszkeséggel végzik ezt a munkát – és csomagolnak gyakorlottan. Nem „visszhangzik tőle az ország”, de úgy érzem, a Somogyi-könyvtár súlyát, a magyar könyvtári rendszerben elfoglalt

helyét minősíti az a tény is, hogy az ODR teljes adatbázisvagyónának több mint egytized részét a mi könyvtárunk adja, a mi munkatársaink tették a közösbe.

A lelkesedést és az átélt siker fontosságát jelzi még az Összefogás a könyvtárakért és A Nagy Könyv országos akciókba történt bekapcsolódás. Korábban nem vettünk részt az „Összefogásban”, viszont 2003-ban nálunk volt a Könyves Vasárnap és az országos megnyitó. 2003. október 5-én, vasárnap késő este már biztos voltam abban, hogy a munkatársak *akarni* fogják a folytatást, másnapra együtt is volt vázlatosan a 2004. évi Könyves Vasárnap programja – függetlenül attól, hogy tudtuk, nem lesz majd jelen a rádió. Azóta „Októberi Könyvtári Hetek” főcím alá szervezzük a magunk „összefogását”, mert a sok, színvonalas programot képtelenség és kár is lenne néhány napba sűríteni. A Nagy Könyv program szintén megmozgatta a szunnyadó erőket és ötleteket, többször „kiléptünk” az utcára, a kollégák önként jelentkeztek a standokhoz. A szokatlan feladatot derűsen és ügyes PR-tehetséggel oldották meg a „könyvtáros kisasszonyok”. Egy-egy élményszámba menő rendezvény is szárnyakat ad. Úgy érzem, aki bármit is hozzáadott októberben a Szabó Magda-esthez, az ajándéknak, kitüntetésnek érzi, hogy – akár a terem átrendezésével vagy a rajongók rohamának udvarias megfélekezésével, de – aktív részese lehetett egy csodálatos este sikerének.

Ezek a könyvtárat fenekestől felforgató ünnepnapok, de a mindennapok sem kevésbé mozgalmasak.

– *És ha már a napi munkánál tartunk, mi a véleményed az Etikai kódexről?*

– Szükséges lefektetni a legfontosabb elveket. De talán nem önteltség, ha azt mondom, aki hivatásának vallja a könyvtárosságot, mint én is, aki hivatásként éli meg a könyvtárosi szolgálatot, magától is a kódex szellemében dolgozott, dolgozik.

A könyvtári séta során ténylegesen szembesülök azzal, hogy bizony ez az épület felújításra szorul. Egy nagy meglepetést azonban tartogat számomra – és úgy gondolom, minden ide látogató számára – a könyvtár. Vendéglátóm egy ajtót nyit ki előttem, amely a múltba vezet vissza, egy Emlékkönyvtárba, amelyben Somogyi Károly könyveit helyezték el. Az a történelem, amiről eddig csak beszélünk, itt és most kézzelfogható lesz. Könyv- és könyvtártörténetet őriz ez az élő múzeum. A megközelítőleg tízezer kötetes válogatás az eredeti gyűjtemény arányosan kicsinyített változata.

– A könyvtár története veszteségek és megújulások szakaszos ismétlődése – mondja még vendéglátóm a múltról. – Ilyen esemény volt a könyvtár életében, amikor 1952-ben kölesönző könyvtár lettünk. Ez azonban a kellő többes példány hiányában a prézensz gyűjtemény kárára vált. A másik ilyen kettős helyzet volt az ideköltözésünk, hiszen a múzeumnak sem lett maradéktalanul megfelelő a korábbi otthonunk, nekünk meg az új épület okozott sok-sok gondot. Eleve öt szintes az épület, tehát sokszorosára kellett emelni a személyzetet, már csak az épület technikai megoldása miatt is. Az épületben van ugyanis egy középső pillér-elem, ami lehetetlenné teszi az egyes szinteken az egész átláthatóságát. A legszörnyűbb az, hogy tömörraktár nem épült ide, és valami érthetetlen meggondolásból az egyetlen raktározásra alkalmas terület a negyedik emeleten van. A lapos tető alatt

őrült meleg és szárazság van, másrészt az épület felfelé bővül, „kilóg”, tehát statikailag is elég nonszensz a raktározás ott. Látszik, hogy nem a Somogyi-könyvtár és a szakma volt a megrendelő. A többi problémáról már az előzőekben beszéltem. Ezzel együtt az ember egy szót sem szólhat, mert a háború után ez volt az első ilyen léptékű könyvtárépítés. Egyébként úgy gondolom, hogy egyik veszteség sem tudatos ártás vagy nemtörődomség eredménye volt, egyszerűen több tényező összehangolatlansága, illetve figyelmen kívül hagyása miatt történtek.

– *Mik a konkrét terveid a következő két évre vonatkozóan?*

– Nagy elhatározás és kiemelt feladat a fiókkönyvtárak bekapcsolása az integrált könyvtári rendszerbe, ennek első lépése, hogy a napokban megkezdődött a kijelölt fiókkönyvtárak gyűjteményének feldolgozása a Corvina adatházisába. Lehet, hogy jelenlegi erőnket meghaladó az elhatározás, de bízom munkatársaim szakmai hiúságában és eltökéltségében.

Szeretném, ha komoly informatikai fejlesztést tudnánk megvalósítani ebben a két évben.

Bízom abban, hogy sikerül megkezdeni a leginkább lestrapált könyvtári terek felújítását, ha apró lépésekben, akkor is.

A raktárhány szakmailag megengedhetetlen megoldásokra kényszeríti jelenleg a könyvtár munkatársait, 2005-ben megkezdtuk egy külső helyiségünk raktárrá alakítását; a telekszomszéd építkezése miatt nem sikerült befejezni, de még 2006-ban át fogunk szállítani a ritkábban használt állományból bekötött folyóiratokat.

Három fiókkönyvtárunk – a művelődési házhoz kapcsolódó beruházás következtében – bővült és megújult 2005–2006 fordulóján. Ezeknek a könyvtáraknak, a hennük dolgozó könyvtárosoknak most az a kiemelt feladata, hogy éljenek az új, a szebb vonzerejével, és szolgáltatásaik megújításával bővítsék a könyvtárhasználók körét, váljanak igazi közösségalkotó és -megtartó tényezővé.

Már messzebbre mutat, hisz’ 2010-ben lesz Európa Kulturális Fővárosa Pécs. Szeged városa kiemelt partnere Pécsnek ebben a projektben. Akár megérem, akár nem 2010-et, már az idén és jövőre is rendezek olyan, többhónapos kiállításokat az Alapítványi Gyűjtemény ritkaságaiból, amelyek előkészítői, felvezetői lehetnek a 2010-es nagy programsorozat szegedi részvételének.

2006 kettős jubileum a Somogyi-könyvtár életében, a könyvtár alapításának 125., Somogyi Károly születésének 195. évfordulóját ünnepeljük. Április elején „visszaköltözik” bő két hónapra a Somogyi-könyvtár a Közművelődési Palotába, ugyanis az egykori olvasóteremben, a múzeum jelenlegi, nagy kiállítótermében emlék- és címelia-kiállítást rendezek. Emellett személyes célkitűzésem, hogy elérjem, hogy Somogyi Károly és életműve deklaráltn is a Magyar Örökség része legyen.

– *A tervek megvalósulásához sok sikert kívánok, és nagyon köszönöm a vendéglátást.*

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából 2006. február 22-én készült.)

Pegán Anita

A szakirodalmi tájékoztatási szolgáltatások korszerűsítése a pedagógiai információs rendszerben

A folyóiratcikkek feldolgozásának országos rendszere

Valamennyi meghatározó szakma, illetve tudományág számára ma már alapvető követelmény, hogy saját információs rendszert alakítson ki, amelynek keretei között koordináltan folyhat az információ- és a tartalomszolgáltatás. Ideális esetben ezen információs rendszerek koordinátora az adott szakterület információs központja, ha van ilyen, országos szakkönyvtára. Az elvégzett vizsgálatok és elemzések alapján az alábbiakban kidolgozott terv a neveléstudomány és az oktatásügy számára javasol összehangolt szolgáltatáscsomagot a folyóiratcikkek jobb hozzáférhetősége érdekében.

A pedagógiához kötődő információ összetett és sokrétű, akárcsak az a felhasználói kör, amelynek igényeire és szükségleteire a rendszer épül. A felhasználó közönség az utóbbi években még inkább differenciálódott, az egyik legnépesebb és legtagoltabb közönségről van szó. A rendszer meghatározó használói az oktatásirányítás döntéshozói, a neveléstudomány kutatói és művelői, azaz a pedagógustársadalom a lehető legszélesebben értelmezve, és mindenekelőtt a pedagógusképzés különböző szintjein megjelenő, egyre nagyobb számú hallgatói réteg. Esetleges, de nem figyelmen kívül hagyható eleme lehet ezen kívül a társadalom gyakorlatilag bármely tagja, akár szülőként, akár az élethosszig tartó tanulás résztvevőjeként kerül kapcsolatba a szolgáltatott információval.

A fenti tagoltságból egyenesen következik, hogy nagyon eltérő igényeket kell a szolgáltató rendszernek kielégítenie. Egyszerre kell gyorsnak és átfogónak, részletesnek és differenciálnak lennie. A XXI. század minőségi követelményeinek csak az egymásra épülő szolgáltatási rendszer tud eleget tenni.

A használói közönség ráadásul ma már nem áll meg az ország határainál. Tudomásul kell vennünk, hogy nem csak magunknak termeljük az információt, a külföld is használni akarja. Az európai uniós tagsággal már nem kerülhetjük meg a nyelvi kérdéseket. A magyar információ fogyaszthatóvá tétele a külföld számára a pedagógiai információs rendszer fontos feladata.

A technikai fejlődés következményeként teljesen új problémákkal is szembe kell nézni. Az információ felhasználóinak egyre tetemesebb része távolról, az interneten keresztül használja a rendszert. Az ő igényeikről és megelégedettségükről nincs közvetlen visszajelzés. Meg kell találni a módját annak, hogy ezt a felhasználói kört jobban megismerjük, valamint hogy a szolgáltatások megfelelő színvonalon jussanak el távolra is.

A pedagógiai információ terminus technicus nehezen definiálható. A vizsgálódásunk látókörébe tartozó ismeretek a szociológiától és közgazdaságtól a politikán és történelmen át a pszichológiáig és a számítástechnikáig terjednek. Nem is beszélve a pedagógia tudományának nagyon erős gyakorlati érdekelttségéről. Ez pedig természetesen vonja maga után, hogy együtt kell gondolkodnunk más tudomány-, illetve ismeretágak információs rendszereivel. Össze kell hangolni a terminológiát, átjárhatóvá kell tenni az információfeltáró eszközöket. A pedagógiai rendszer közönsége számára elérhetővé és fogyaszthatóvá kell tenni a társtudományok információforrásait.

A fentiekből tulajdonképpen automatikusan következik, hogy mélyebb és differenciáltabb elemző és információfeltáró munkára van szükség. A differenciáltabb feldolgozás kifinomultabb eszközrendszert igényel, mind tartalmilag, mind technikailag. Ennek összehangolt megtervezése, kidolgozása és használatának el-sajátíttatása az információs rendszer egyik legfontosabb feladata. A digitalizáció jó megoldást ad arra, hogy egységesen feltárt és mindenki számára hozzáférhető elektronikus információs bázissal támasszuk alá a szolgáltatási rendszert.

A rendszerre szerveződés első lépése, hogy tudjunk egymásról, tisztában legyünk azzal, mit csinál a másik. Az a cél, hogy kerüljük az átfedéseket, hiszen feladat van elég, jut mindenkinek. Nemrégiben még az volt az egyik leglényesebb kérdés, hogyan juttassuk el az információt a végfelhasználóhoz. Gyakorlatilag az internet segítségével ma már bárki bármiről azonnal értesülhet, a terjesztés alapvetően technika és szándék kérdése. Sokkal nagyobb probléma, hogy el lehessen igazodni az információtömegben, azaz hogy a terjesztés gyors és hatékony legyen, hogy a különböző információforrások között létrejöjjön a kompatibilitás. Ehhez kell új eszközöket találni. A terjesztés feladatai közé tartozik ma már a minőségi válogatás is.

1. Hozzáférés a folyóiratcikkekben megjelenő magyar pedagógiai szakirodalomhoz

1.1. A folyóiratbázis

A neveléstudomány és oktatásügy érdeklődési körébe tartozó legfontosabb orgánumokat és ezek rangsorát bibliometriai módszerekkel határoztuk meg. A Magyar Pedagógiai Adatbázis (PAD) által feldolgozott szakcikkek megoszlása az egyes folyóiratok között kiadja azt a rangsort, amelynek segítségével a szakterület magfolyóiratai meghatározhatók. Ebben a sorban most nem szerepelnek a napilapok (amelyeket a könyvtár a '90-es évek közepéig feldolgozott), sem azok az orgánumok, amelyek nem szorosan pedagógiai szaklapok és ma már nem élnek. A rangsort az alábbi táblázat szemlélteti:

Folyóirat címe	PAD-ban feldolgozott cikkek száma
Magfolyóiratok	
Köznevelés	6 241

Új Pedagógiai Szemle	2 532
Iskolakultúra	1 945
A tanító	1 770
Óvodai Nevelés	1 383
Magyar Felsőoktatás	1 201
Szakoktatás	1 156
Hogyan tovább? (Győr)	1 066
Mentor	972
Új Katedra	899
Educatio	833
Fejlesztő Pedagógia	835
Módszertani Közlemények	779
Gyógypedagógiai Szemle	776
Pedagógiai Műhely	732
Budapesti Nevelő	698
Pedagógusok Lapja	644
Szakképzési Szemle	559
Család, gyermek, ifjúság	511
Könyv és Nevelés	496
Magyar Pedagógia	493
	26 521
További folyóiratok	
Magyartanítás	394
HVG	391
Megyei Pedagógiai Körtkép	375
Új Ember	360
Egészségnevelés	312
Csengőszó	310
Fizikai Szemle	300
Magyar Református Nevelés	295
Taní-tani	293
Parlando	271
Inspiráció	257
Természet Világa	253
Dramapedagógiai Magazin	219
Keresztény Élet	217
Metronóm	210
Honismeret	208
Kollégium	206
Fordulópont	193
Iskolakönyvtáros	178

Modern Nyelvoktatás	177
Iskolaszolga	176
Testnevelés	170
Könyv. Könyvtár. Könyvtáros	163
Tehetség	142
Módszertani Lapok. Informatika+technika	141
Módszertani Lapok. Alsó tagozat	136
Módszertani Lapok. Könyvtárhasználattan	132
Módszertani Lapok. Speciális pedagógia	127
Magyar Közlöny	123
Módszertani Lapok. Történelem	121
Élet és Irodalom	121
Cédrus	101
Nyelvünk és Kultúránk	97
Módszertani Lapok. Matematika	96
Módszertani Lapok. Fizika	94
Alkalmazott Pszichológia	94
Módszertani Lapok. Ének-zene	92
Módszertani Lapok. Magyar	92
Evangelikus Élet	90
Középszkolai Matematikai és Fizikai Lapok	89
Módszertani Lapok. Biológia	85
Kisgyermeknevelés	83
A fizika tanítása	82
A biológia tanítása	81
Kapcsolat (Eger)	79
Módszertani Lapok. Vizuális kultúra	79
Igen	78
Módszertani Lapok. Kémia	76
Reformátusok Lapja	75
Magyar Nyelvőr	72
Hitei	72
Módszertani Lapok. Testnevelés	71
Iskolai Testnevelés és Sport	70
A természetismeret tanítása	66
Confessio	65
A matematika tanítása	65
Élet és Tudomány	64
Jel	63
Vigília	61
Valóság	56

Kritika	55
História	54
Magyar Tudomány	53
Családi Lap	52
Új Élet	52
Édes Anyanyelvünk	52
A földrajz tanítása	51
Esély	51
Távlatok	48
Erdélyi Magyarság	46
Magyar Pszichológiai Szemle	43
Magyar Szexológiai Szemle	42
Világosság	42
Vasi Szemle	41
Mécses	40
Magyar Könyvszemle	39
Pszichológia	36
Jászkunság	33
Soproni Szemle	33
Boa Átmenetek	32
Pedagógus Világ	26
Magyar Napló	25
Somogy	23
Könyvtári Figyelő	23
Kapu	22
Középiskolai Kémiai Lapok	22
Új Forrás	22
Forrás	19
Századok	19
Magyar Szemle	17
Mozgó Világ	15
Magyar Nyelv	14
Műhely	14
Protestáns Szemle	14
Rubicon	13
Pszichoterápia	12
Tudományos és Műszaki Tájékoztatás	12
Életünk (Szombathely)	12
Irodalomtörténeti Közlemények	11
Auni-lap	9
Tiszatáj	9

Kortárs	8
Jelenkor	6
Környezetvédelem	6
Társadalomkutatás	6
Új Dunatáj	6
Múlt és Jövő	5
Palócföld	5
Irodalomtörténet	5
Európai Tükör	4
Abacus	4
Alföld	3
Jel-kép	3
Akadémiai Értesítő	2
Európai Utas	1
Ezredforduló	1
Liget	1
Statistikai Havi Közlemények	1
Szociológiai Figyelő	1
Új Művészet	1
	10 576
Összesen	37 097

A táblázat tanúsága szerint a vizsgált 37 097 cikknek kb. egyharmada négy folyóiratban jelent meg, a következő egyharmada 17 folyóiratban, a harmadik harmad pedig 119 folyóiratban. Kicsit torzultan, de érvényesül a Bradford-féle szóródási törvény, vagyis:

$$a : 4a : 30a$$

A pedagógia területén az első 21 folyóiratot nyugodtan tekinthetjük magfolyóiratnak, az összes pedagógiaileg szakcikknek számító publikáció kétharmada ezekben jelenik meg. Természetesen másként kell megítélni a hetilapokat (pl. a Köznevelést), a havonta vagy negyedévenként megjelenő folyóiratokat, hiszen a cikkek számát nagymértékben befolyásolja a megjelenés gyakorisága. Ezért hát a fenti táblázat nem szakmai értéket vagy fontosságot jelez, csupán egy eszköz arra, hogy valamiféle rangsort létre tudjunk hozni. A harmadik harmadba tartozó 119 folyóiratot sem hagyhatjuk figyelmen kívül, ezekben – sokszor szórványosan – szintén nagyon fontos szakirodalom található. A továbbiakban a folyóiratok ezen két csoportjával, a bennük található cikkek feldolgozottságával foglalkozunk.

1.2. Feldolgozottság

● PAD – Magyar Pedagógiai Adatbázis

A fenti táblázat azt ábrázolja, hogy az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által készített magyar pedagógiai szakirodalmi adatbázis (PAD)

milyen arányban dolgozza fel a folyóiratokban megjelenő szakecikkeket. A neveléstudomány területén 1989 óta Magyarországon ez a legteljesebb adatbázis. Célja a magyar és magyar vonatkozású pedagógiai szakirodalom teljes körű feltárása, valamint a világirodalom reprezentatív bemutatása. Az adatbázisban jelenleg megtalálhatók az 1980-tól máig Magyarországon kiadott pedagógiai témájú szakkönyvek, 1989-től a tanulmánykötetek egyes tanulmányai, valamint szintén 1989-től a magyarországi pedagógiai és kulturális folyóiratok szakeikvei. Válogatottan tartalmazza az adatbázis az 1975 után megjelent külföldi szakkönyvek adatait (a feldolgozott könyvek az OPKM állományában megtalálhatók), és 1989-től a legfontosabb külföldi szaklapokban megjelent, a magyar közönséget fokozottabban érdeklő szakecikkeket.

A PAD adatbázis a más országokban is meglévő neveléstudományi adatbázisok partnere kíván lenni. Terminológiájában illeszkedik az Egyesült Államok ERIC adatbázisához, a British Education Indexhez, a FIS-Bildung című német adatbázishoz, a legjelentősebb pszichológiai adatbázishoz, a PsycInfohoz, és természetesen az egységes európai uniós terminológiához. Hosszú távon ez a kompatibilitás lesz a biztosítéka annak, hogy a magyar adatok világszerte használhatók legyenek.

● **Pedagógiai magfolyóiratok feldolgozottsága más adatbázisokban, illetve könyvtári katalógusokban***

Megvizsgáltuk, hogy a legfontosabb magyarországi adatbázisok milyen számban dolgozzák fel az általunk neveléstudományi magfolyóiratoknak tekintett orgánumokat, főként abból a szempontból, hogy vannak-e olyan átfedések, amelyek az információszolgáltatás hatékonyságát rontják, hiszen a felhasználó számára zavart okoznak a megfelelő forrás kiválasztásában.

A vizsgálatba bevont szakirodalmi adatbázisok:

- ◇ MAB: Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia adatbázisa,
- ◇ MMR: Magyar Műszaki és Gazdasági Repertórium adatbázisa,
- ◇ Irodalmi Adatbázis: Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája,
- ◇ Magyar Jogi Szakirodalmi Adatbázis,
- ◇ MANCI: Könyvtár- és információtudományi cikkek adatbázisa,
- ◇ Nemzetiségi cikk adatbázis,
- ◇ MOB: Magyar Orvosi Bibliográfia adatbázisa,
- ◇ PRESSDOK: Politikai, gazdasági, jogi sajtófigyelő adatbázis,
- ◇ SzocioWeb: a Szociológiai Információ internetes változata,
- ◇ WebKat.hu: On-line elérhető digitális szövegek adatbázisa.

A fenti adatbázisok kisebb-nagyobb számban tartalmaznak cikkeket pedagógiai folyóiratokból. A következő táblázat szemlélteti, melyik adatbázisban a neveléstudomány melyik magfolyóiratának cikkeit találhatjuk meg:

---

* Az összevetéshez felhasználtuk Murányi Péter adatait a magyar cikkanyag feldolgozottságáról.

Adatbázis	Folyóirat
MAB	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Magyar Felsőoktatás
MMR	Iskolakultúra, Szakképzési Szemle
Irodalmi Adatbázis	Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Tanító, Magyar Felsőoktatás, Budapesti Nevelő, Magyartanítás
Magyar Jogi Szakirodalmi Adatbázis	Magyar Felsőoktatás, Család, gyermek, ifjúság
MANCI	Köznevelés, Educatio, Fordulópont, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Tanító, Magyar Felsőoktatás, Hogyan tovább?, Új Katedra, Módszertani Közlemények, Pedagógiai Műhely, Könyv és Nevelés
Nemzetiségi Cikk Adatbázis	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Educatio, Család, gyermek, ifjúság
MOB	Gyógypedagógiai Szemle, Mentor, Egészségnevelés
PRESSDOK	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Magyar Felsőoktatás, Educatio, Szakképzési Szemle, Pedagógusok Lapja, Magyar Pedagógia, Család, gyermek, ifjúság, Könyv és Nevelés
SzocioWeb	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Óvodai Nevelés, Új Katedra, Módszertani Közlemények, Educatio, Gyógypedagógiai Szemle, Budapesti Nevelő, Magyar Pedagógia, Család, gyermek, ifjúság, Könyv és Nevelés
WebKat.hu	Educatio, Fejlesztő Pedagógia, Iskolakultúra, Magyar Felsőoktatás, Új Pedagógiai Szemle

A vizsgálatba bevont, a témában érintett könyvtári katalógusok:

- ◊ Modern Üzleti Tudományok Főiskolája Könyvtára,
- ◊ Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtár,
- ◊ Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kar Könyvtára,
- ◊ Tessedik Sámuel Főiskola Gazdasági Főiskolai Kar Könyvtára,
- ◊ Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Könyvtára,
- ◊ Széchenyi István Egyetem, Egyetemi Könyvtár,
- ◊ Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár.

Valamennyi felsőoktatási könyvtár katalógusát megnéztük, a fentiek azok, amelyekben folyóiratcikkek, ezen belül pedagógiai folyóiratok cikkei is megtalálhatók.

A vizsgálat azt mutatja, hogy viszonylag kevés az átfedés, és az esetek nagy részében ez indokolt. A szakirodalmi adatbázisok saját gyűjtőkörük szerint dolgozzák fel a szakirodalmat, ahol nagyobb átfedések vannak (pl. a szociológia területén), az minden esetben indokolt, hiszen egy adott szakterület irodalmának az adott terület adatbázisában meg kell jelennie, akkor is, ha más szakterület is feldolgozza. Az ilyen esetekben azon lehet elgondolkodni, hogy van-e lehetőség valamilyen együttműködésre, amellyel egymás munkáját megkönnyíthetnék.

Más a probléma a WebKat.hu adatbázis esetében, amely nem téma szerint válogatja a feldolgozott cikkeket, hanem elektronikus hozzáférés szerint. Az elektronikusan is elérhető folyóiratok feldolgozásában (pl. Új Pedagógiai Szemle) itt elég nagyok az átfedések. Kérdés, hogy szükség van-e ezekre az

átfedésekre, vagy esetleg meg lehetne oldani az elektronikusan is elérhető folyóiratcikkek közös feldolgozását.

A könyvtári katalógusoknál első pillantásra esetlegesnek tűnik, mit és miért dolgoznak fel. Személyes kapcsolatfelvétel során kiderült, a fő szempont, hogy gyűjtsék az adott intézmény oktatóinak publikációit, illetve az intézményre vonatkozó vagy a felsőoktatást érintő cikkeket. Ebbe az érvelésbe természetesen nem mindig fér bele a ténylegesen feldolgozott folyóiratcikkek köre, az átfedések azonban olyan esetlegesek és kevésbé számottevőek, hogy nem érdemes velük behatóbban foglalkozni.

A legnagyobb problémának az látszik, hogy bizonyos intézmények és adatbázisok nem tüntetik fel eléggé egyértelműen, mit, milyen céllal, milyen teljességgel dolgoznak fel, így a felhasználó, ha nem jártas a hazai viszonyokban, eltévedhet az információk erdejében. Megtalálhat pl. egy publikációt egy adatbázisban, és azt gondolhatja, az adott folyóirat többi öt érdeklő cikkét is meg kellene itt találnia. Szükség van tehát egy praktikusabb eligazításra az adatbázisainkat távolról használó közönség számára.

A párhuzamos feldolgozás legnagyobb számban az alábbi szakfolyóiratok cikkeinél áll fenn: Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Magyar Felsőoktatás. Educatio. Ezek a neveléstudomány elméleti kérdéseit legteljesebben feldolgozó orgánumok, azt is mondhatjuk, hogy megérdemlik a többszörös feldolgozást. Fontos lenne azonban, hogy valamiféle összehangoltság jöjjön létre a különböző feldolgozások között, amely a felhasználó számára a minőségi válogatást segítené.

1.3. A feldolgozások minőségi összehasonlítása

A feldolgozás minőségét csak az adott adatbázison (katalóguson) belül lehet igazán értékelni. Azt leszögezhetjük, hogy a neveléstudományi információ szempontjából a legteljesebb és legdifferenciáltabb feldolgozást a PAD szakirodalmi adatbázis nyújtja.

PAD

Az információk elérését jól strukturált adatszerkezet és változatos keresési lehetőségek biztosítják. Természetesen keresni lehet minden alapvető bibliográfiai adat szerint (szerző, cím, folyóirat, kiadás éve stb.) és a tartalom oldaláról is. A tartalmi feltárás több szinten történik. Valamennyi tartalmi információt hordozó adatmező (pl. cím, alcím) szavanként kereshető, a keresőszoftver lehetőségeit figyelembe véve különféle logikai kombinációkkal (és, vagy, de nem, közelségi operátorok).

A mélyebb tartalmi feltárást egy átfogó szakcsoportrendszer és az Országos Pedagógiai Könyvtárban kifejlesztett tárgyszórendszer tárgyszavai adják. A szakcsoportok egyfajta osztályozási rendként a pedagógia nagyobb témaköreit ölelik fel, használatuk a keresésben egyrészt egy téma összefoglaló irodalmának megtalálását, másrészt a tárgyszavas keresés további finomítását teszik lehetővé.

Az adatbázisban szereplő tételek tartalmáról a tárgyszavak és az idegen nyelvű cikkek esetében a tartalmat összefoglaló magyar nyelvű referátumok adnak képet. A tárgyszavazás egységes elvek alapján, szabályozott szótár segítségével történik. A tárgyszavak egymás utáni sorrendje az esetek többségében mondatszerűen tükrözi a közöttük fennálló szintaktikai kapcsolatokat is. Keresni lehet földrajzi ne-

vek, iskolatípusok, iskolák neve stb. alapján, a hatékonyság azonban megkívánja, hogy a keresésben alkalmazott elemeket a keresőrendszer kínálta lehetőségek szerint kombináljuk. Tárgyszóként a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék (MPT) elemei szerepelnek. A tárgyszójegyzék elérhető háttéradatbázisként, amely lehetővé teszi a tárgyszavak kapcsolatrendszerének áttekintését.

Más szakterületek adatbázisai

A pedagógiai szakcikkek is tartalmazó adatbázisok feltáró rendszere a saját szakterületük igényeit követi. Így a feltáró eszközök (pl. tárgyszójegyzék, teaurusz, osztályozási rendszer) az adott szakterület (szociológia, jog, könyvtártudomány stb.) sajátos igényeihez illeszkedik. Ezért ezektől az adatbázisoktól nem is várhatunk a pedagógia jellegzetességeihez igazodó mély feltárást.

A legtöbb esetben a tartalom tükrözésének az eszköze valamilyen tárgyszavazási eljárás, amely azonban jóval generikusabb, mint a PAD feltárásai. A tárgyszavak mögött esetlegesen áll szabályozott szótár (szociológia, könyvtártudományi teaurusz stb.). Az on-line elérhető adatbázisokban a tárgyszavak minden esetben böngészhetők, tehát mód van az áttekintésre. A tárgyszavazásnál tudatos indexelési eljárások alkalmazása nem jellemző.

Példaként nézzünk meg egy cikket az Új Pedagógiai Szemléből, amelyet több adatbázis is feldolgozott:

PAD

Szerző: Báthory Zoltán

Cím és szerző: Változó értékek, változó feladatok : a PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája / Báthory Zoltán

Folyóirat: Új pedagógiai szemle

Megjelenés: 52. 10. 2002. – 9–19.p.

Terjedelem: 11

Megjegyzés: Bibliogr. 20.p.

Nyelv: hun

Tárgyszavak: tudásszintmérés ; teljesítménymérés ; képességvizsgálat ; PISA ; Program for International Student Assessment ; 2000 ; közoktatás ; oktatás hatékonysága ; összefüggés ; oktatáspolitikai ; Magyarország ; OECD-országok

Szakcsoport: 522.1, 112

Raktári jelzet: 710.023

SzocioWeb

Báthory Zoltán: Változó értékek, változó feladatok. A PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája = Új Ped. Szle. 52. 2002. 10. (9–20.)

M Oktatásszociológia. Nevelésszociológia. Pedagógusok. Tanulók

oktatás; közoktatás; oktatáspolitikai; oktatásügy; PISA 2000; tudás; teljesítmény; hatékonyság; 21. század eleje

---

Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtár

Cím Változó értékek, változó feladatok: A PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája / Báthory Zoltán

Folyóiratcikk

ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE 2002. 52. ÉVF. 3. KÖT. 2002. 52. évf. 10. szám p. 9–20.

Nevek Báthory Zoltán (1931–) (Szerző)

Méretadatok p. 9–20.

Tárgyszavak

Oktatáspolitikai
Teljesítményértékelés
Nemzetközi_sabályozás
OECD-országok
Magyarország
Rangsor

WebKat.hu

Szerző Báthory Zoltán

Cím Változó értékek, változó feladatok

Alcím a PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája

Szerzőségi közlés Báthory Zoltán Információhordozó folyóiratcikk (hálózati dokumentum)

Nyelv magyar

Osztályozási jelzetek A szolgáltatás jellege MEK számára átadva 2

Tárgyszavak

tárgyszó Oktatás
tárgyszó Középiszkola
idő 21. század
műfaj Tanulmány

A leggenerikusabb feldolgozásnak a WebKat.hu tűnik, ennek nincs is semmiféle érintkezése a többivel. A másik három rekordnál is csak az átfogó tárgyszavaknál van egyezés: oktatáspolitikai, teljesítmény, Magyarország. A példa alapján is igazolható, hogy mindegyik esetben az adott adatbázis sajátosságainak megfelelő a feldolgozás, a felhasználók számára azonban nem egyértelműek ezek a viszonyok. A vizsgált cikk nem kifejezetten szociológiai, nem is közgazdasági vonatkozású, alapvetően oktatáspolitikai témáról van szó. Az alkalmazott tárgyszavak nem tükröznék hangsúlybeli eltolódásokat a szociológia vagy a közgazdaságtudomány irányába. Úgy látszik, hogy a párhuzamos feldolgozások nem adnak egymáshoz képest többlet-információkat.

1.4. Fejlesztési javaslatok

A felmérésből kitűnik, hogy a neveléstudományi, oktatáspolitikai információk egy része igen sok szakterület érdeklődési körét érinti. ezért a publikációk nem túl nagy, de fontos hányada több adatbázisban is megjelenik. Az egyes adatbázisok válogatási szempontjai nem igazán átláthatóak, így egzaktnak nem lehet tudni, mely publikációk többszörös megjelenésére lehet számítani. A felhasználók szempontjából ez a redundancia nem biztos, hogy zavaró, hiszen számukra az a fontos, hogy a releváns szakirodalomhoz hozzájussanak.

A szolgáltatásokat jobb összehangolással lehetne fejleszteni:

- Az egyes adatbázisok jól látható helyen, informatívan tüntessék fel, mely folyóiratokat dolgozzák fel, mik a válogatás alapelvei, illetve a feldolgozás szempontjai.
- A más szakterületeket érintő folyóiratok cikkeinek feldolgozásánál jó lenne felhívni a figyelmet a szakterületet teljesebben lefedő adatbázisokra.
- Együttműködés kialakítása a szakirodalmi adatbázisok között, esetlegesen egymás közötti rekordcseréről, feldolgozási szempontok összehangolásáról.

- Szükséges lenne rendszeres egyeztetésre a társadalomtudományi gyűjtőkörű adatbázis-előállítók között az alkalmazott terminológiát illetően.

2. Hozzáférés a legfontosabb külföldi szakcikkhez

2.1. A folyóiratbázis

Amint a bevezetőben kifejtettük, a pedagógiai szakirodalom igen széles tematikájú, a szakcikk nagy szóródást mutatnak. Ez fokozottan igaz a nemzetközi szakirodalomra. Szinte felderíthetetlen az a folyóiratbázis, amelyben pedagógiai, oktatásügyi szakirodalmat találhatunk.

A vizsgálat során megpróbáltuk összegyűjteni a Magyarországon nyomtatásban vagy elektronikusan jelenleg hozzáférhető külföldi pedagógiai folyóiratcímeket. A több mint 800 tételt tartalmazó lista pontos információkat ad arról, mely folyóiratok járnak az OPKM-be és mióta, melyek hozzáférhetők interneten és milyen feltételekkel. A lista az egyes folyóiratokhoz tartozó impakt faktor értékeket, valamint a különböző szakirodalmi adatbázisokban való megjelenést is feltünteti.

A magyarországi könyvtárak gazdasági viszonyai megkövetelik, hogy az elektronikus hozzáférésre, főként a nemzeti licensz-szerződések alapján előfizetett teljes szövegű hozzáférésre építsük a szolgáltatásokat (EBSCO, EISZ). A szűkös költségvetés nem teszi lehetővé, hogy a rendkívül nagy folyóirat-választékból a legfontosabbakat is akár nyomtatott formában megvásároljuk. Az OPKM jelenlegi állományában található külföldi folyóiratok kiválasztásánál alapvetően a hagyományok döntöttek, vagyis azokat a folyóiratokat fizeti elő a könyvtár, amelyek hosszú évek óta járnak, és a szakirodalom szempontjából is jelentősnek tekinthetők. A Magyarországon nyomtatott formában hozzáférhető külföldi neveléstudományi folyóiratok száma elenyésző, erre korszerű tájékoztatás nem építhető.

A pedagógiai szakirodalomra jellemző, hogy nagyon sok folyóiratcikk jelenik meg, ezek közül azonban viszonylag kevés az időtálló. Ezen a szakterületen erősen érezhető a publikációs kényszer, a publikációk jelentős hányada vizsgálatokról, felmérésekről szóló beszámoló. Az elméleti, tudományos szakirodalom egy idő után könyv formájában is megjelenik. A használati adatok azt mutatják, hogy a magyar felhasználók szeretik átlátni a teljes szakirodalmi kínálatot, de erősen megválogatják, hogy mit olvasnak el belőle. Ezért a szolgáltatásokat úgy kell szervezni, hogy a kiválasztott cikkeket tudjuk valamilyen formában a használóhoz eljuttatni. Ebben egyrészt a teljes szövegű folyóirat-adatbázisok, másrészt a nemzetközi együttműködés, a könyvtárközi kölcsönzés nyújtanak segítséget.

2.2. A nemzetközi szakirodalom feldolgozottsága

A neveléstudomány jól ellátott szakirodalmi adatbázisokkal, ezek közül azonban nem mindegyik érhető el Magyarországon:

● ERIC:

Az ERIC (Educational Research Information Center) az Egyesült Államokban előállított, máig világszinten legjelentősebb pedagógiai adatbázis. Angol-szász, elsősorban amerikai irodalmat dolgoz fel, főként folyóiratcikkeket. A

tartalmi feltárás fő eszközeként az ERIC saját tezaurszát használja, amely átfogó terminológiai kontrollt ad az amerikai pedagógiai szaknyelvben. Az ERIC deskriptorai és a magyar tárgyszavak közötti kapcsolatot a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék angol ekvivalensei biztosítják. A forrás az interneten is hozzáférhető több helyen, különböző változatokban. Magyarországon az adatbázis teljes változata az EBSCO adatbázisai között érhető el.

● **British Education Index (BEI)**

A brit folyóiratokban megjelenő pedagógiai szakirodalmat feldolgozó adatbázis. Rendszere nagyon hasonlít az ERIC-re, a két adatbázis között jelentős átfedés is van. Az ERIC azonban nem dolgoz fel mindent, amit a BEI. A tartalmi feltárás fő eszközeként a BEI saját tezaurszát használja, amely átfogó terminológiai kontrollt ad a brit pedagógiai szaknyelvben. Sokban egyezik, de helyenként eltér az ERIC tezaurszától. A BEI deskriptorai és a magyar tárgyszavak közötti kapcsolatot a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék angol ekvivalensei biztosítják. A British Education Index interneten nem érhető el, jelenleg csak archív CD található Magyarországon.

● **FIS-Bildung – German Education Index:**

A német kultúrkör (Németország, Ausztria, Svájc) neveléstudományi és oktatásügyi irodalmát tárja fel. A Német Pedagógiai Kutatóintézet (DIPF) által előállított adatbázis több európai ország intézményeinek együttműködésével készül. A német nyelvű folyóiratok mellett feldolgoz francia, angol és amerikai, illetve nemzetközi folyóiratokat is. Jelenleg 557 664 rekordot tartalmaz, hozzáférhető az OPKM-ben on-line és CD-ROM-on.

● **BIBL – RIVI**

Az olasz pedagógiai szakirodalmat feldolgozó bibliográfiai adatbázis, szabadon hozzáférhető az interneten. 1985 óta épül, jelenleg 20 169 rekordot tartalmaz. Tárgyszavait a European Educational Thesaurusból (Európai Pedagógiai Tezaursz) veszi, amely kompatibilis a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzékkel.

* * *

Ezek a főbb források, amelyekben idegen nyelvű folyóiratcikkek kereshetők. Valószínűleg kisebb nyelveken (skandináv nyelvek, holland nyelv stb.) is léteznek ilyen források, ezekhez azonban nyelvi akadályokból is nehezebb a hozzáférés.

Megállapítható, hogy angol, német és olasz nyelven rendelkezésre áll a pedagógiai szakirodalom, maguknak a szövegeknek az elolvasása is egyre kevésbé probléma az Európai Unión belül. Felesleges lenne tehát külön magyar nyelven is feldolgozni a szakirodalmat. Inkább arra kell a hangsúlyt fektetni, hogy a külföldi szakirodalmat igénylő felhasználók eltaláljanak ezekhez a forrásokhoz, és segítséget kapjanak a bennük való kereséshez. Az OPKM honlapján, pedagógiai portálján és helyben működő tájékoztató szolgálatával ellátja ezt a feladatot. A Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék a terminológiai eligazodáshoz nyújt segítséget.

2.3. Fejlesztési lehetőségek

A nemzetközi együttműködésben Magyarország európai uniós tagságával nagy lehetőségek nyíltak. Részt vehetünk nemzetközi projektekből, és könnyebbé vált a kapcsolattartás a partner intézményekkel. 2001-ben elindult a nyolc európai országot összefogó együttműködés a pedagógiai kutatás számára legfontosabb internetes információforrások adatbázisban történő összegyűjtésére és feldolgozására (PERINE-project, www.perine.org). Ennek a programnak Magyarország is résztvevője az OPKM révén. A program további tervei között szerepel a folyóiratcikkek feldolgozásának összehangolása, távlatilag esetleg egy közös Európai Pedagógiai Adatbázis (European Education Index) létrehozása. A hatékonyabb információszolgáltatás problémáját ezen az úton lehetne megoldani. A fentiekben bemutatott nemzeti adatbázisok (BEI, FIS-Bildung, BIBL, PAD stb.) összefogásával létre kellene hozni az ERIC európai párját, az Európai Pedagógiai Adatbázist, amelyben egységes terminológiával, egységes felületen, egységes színvonalon lenne feldolgozva a folyóiratcikkekben megjelenő szakirodalom. A fejlesztés előkészületei folynak, a finanszírozás problémája azonban még nem megoldott.

Magyarországra ezen a területen komoly feladatok várnak, hiszen meg kell oldani a magyar nyelvű adatok idegen nyelvű kereshetőségét. Az OPKM-ben folynak az ilyen irányú fejlesztések, amelyek révén talán a magyar szakirodalom láthatóbbá válik a külföld számára.

3. A vizsgálatra épülő fejlesztések az OPKM-ben

A pályázatban elvégzett felmérések rámutattak azokra a területekre, ahol kisebb befektetéssel azonnali fejlesztések indulhatnak el, amelyek révén rövid távon is javul az információszolgáltatás színvonala:

- Magyarországi neveléstudományi folyóiratok internetes hozzáférhetőségének felmérése, a szabadon hozzáférhető cikkek illesztése a PAD-adatbázis megfelelő rekordjához. A felmérés eredményét egy Excel táblázatban rögzítettük, az adatokat a honlapon hozzáférhetővé tesszük. A szövegek illesztése megkezdődött.
- A nemzetközi folyóiratok elérhetőségéről részletes Excel táblázat készült, az adatokat szintén a honlapon fogjuk közzétenni.
- Az Európai Pedagógiai Adatbázis fejlesztésében részt veszünk, a magyar adatok többnyelvű kereshetőségének tervezése megkezdődött.

Összegzés

A pályázat végrehajtása során elvégzett vizsgálatok elemzése, valamint a következtetések levonása után további feladatnak látjuk a hazai együttműködés fel lendítését, új utakra terelését. Fontosnak tartjuk a rendszeres munkaértekezletek elindítását, amelyeken a további országos fejlesztések alapelveit és módszereit határozzuk meg.

**Varga Katalin–Pallos Zsuzsanna–
Borostyániné Rákóczi Mária**

Elérhető jövő

Európai uniós projekt
a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs
Központban

Képzelnék el egy olyan világot, ahol a könyvtárak tevékenyen részt vesznek a társadalom alakításában. Egy olyan világot, ahol az emberi és intézményi kapcsolatok hálózata megalapozza a globális együttműködést az iskola és a könyvtárak között, hogy megvalósulhasson az élet-hosszig tartó tanulás ideája.

2006. január 13-án a Pest megyei kollégák tájékoztatót hallhattak az AITMES (Applying for Information and Communication Technology and Mobil Education on Schools) -projektről, amelyben a Gödöllői Könyvtár és Információs Központ is részt vesz. A Minerva-program keretei között futó pályázat konzorciuma nyolc ország (Bulgária, Görögország, Litvánia, Olaszország, Törökország, Spanyolország, Szlovénia és hazánk) intézményeit fogja össze.

A találkozó elején Fülöp Attiláné, a Gödöllői Könyvtár igazgatóhelyettese körvonalazta a könyvtár ezzel kapcsolatos feladatait. Ezután Billédiné Holló Ibolya, a Calimera- és PULMAN-programok hazai koordinátora, a PUBLIKA Magyar Könyvtári Kör elnöke beszélt arról, miért is érdemes részt venni uniós pályázatokban, hogyan zajlik egy program. Biztató és meggyőző szavai, reméljük, hitet és erőt adtak a többi kollégának is ahhoz, hogy legyen bátorságuk belépni ezen az ajtón. A bevezető szavak után Daniel Weiss, az AITMES és egyéb, az 5. keretprogram alatt (CHIMER – www.chimer.org), valamint a 6. keretprogram alatt (e-Mapps.com www.emapps.com) megvalósuló projektek koordinátora beszélt egyrészt általában az európai uniós programokról, lehetőségekről, másrészt bemutatott olyan, most megvalósítási szakaszban lévő egyéb projekteket, amelyek alapjára az AITMES is épül.

„Egy elképzelés tettek nélkül álom, egy tett elképzelés nélkül rémálom” – mondta Daniel Weiss az előadásában. Kevés azonban az ötlet, kevés a tehetség, ha nincs mögötte erő és kapcsolati tőke. Mi szükséges tehát ahhoz, hogy részt vegyünk uniós projekteken? Elképzelés, tett és ami a legfontosabb: kapcsolatrendszer, együttműködés, hálózat. Ennek a jövőbeli hálózatnak az alapjait fektetjük le – reményeink szerint – Gödöllőn.

De most tegyük egy kis kiterőt, és sétáljunk körbe házunk táját! Néhány évvel ezelőtt a könyvtárak még azért küzdöttek, hogy beindulhasson a gépesítés, az automatizálás, amely minden könyvtári munkafolyamatot képes összefogni. Az

első számítógépekhez és eszközökhöz való hozzájutás kemény munkával, a legtöbb esetben pályázati segítséggel valósulhatott meg. De megvalósult, köszönhetően az előrettekintésnek, a hitnek és a tudásnak. Hamarosan, a könyvtáros szakma újrafogalmazásával kialakultak azok az új elvárások, amiknek meg kellett felelni. Ezek között kiemelt szerepet kapott a használóképzés, a tudás közvetítése, részvétel az információs írástudás kialakításában. A tanítói szerep, amely a régi könyvtáros képet tükrözi vissza, ma is él, hát használjuk! Az internethasználói tanfolyamok országszerte jelenős sikereket könyvelhetnek el, a gödöllői könyvtárban túl vagyunk a huszadik tanfolyamon. Mindez azt támasztja alá, hogy olvasóink továbbra is (többek között) tőlünk várják ezeket a képzéseket. Európai uniós pályázatokon való részvétellel új utakat találhatunk megvalósításukhoz.

Több olyan, magyar részvétellel zajló vagy már lezárult – és a jövőre kiható – uniós projekt van, amelyek a könyvtárakhoz, a könyvtárak oktató–közvetítő feladataihoz köthetők. Ilyen a Billédiné Holló Ibolya által koordinált, 2005 májusában lezárult **Calimera** (www.calimera.org), amelynek keretében megszülettek azok az irányelvek, amelyek összegzik a helyi művelődési intézményekben az új technológiák felhasználási lehetőségeit. A program honlapjáról letölthető dokumentumok biztos forrásként szolgálnak a továbblépéshez. Feltétlenül megemlíteném a most indult **e-Mapps.com** projekt (www.emapps.com), amelynek magyarországi koordinátora dr. Pálvölgyi Mihály, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola oktatója, és amely új szemléletet nyithat az oktatásban, hiszen az általános iskolás korú gyermekek bevonásával kíván digitális tananyagokat létrehozni. Szólni kell az Európai Iskolai Hálózatról (www.eun.org) is, melynek égisze alatt olyan projektek jöhetnek létre, mint az INSIGHT, az eWATCH, vagy a CELEBRATE. Az ilyen és ehhez hasonló programok együttműködése, egyesítése jelenleg folyik a 6. keretprogramon belül.

Az **AITMES** 2005 októberében indult, és két év alatt kívánja megvalósítani céljait. A projekt, amelynek megvalósításában a gödöllői könyvtár is részt vesz, szoros kapcsolatban áll a CHIMER-rel és az e-Mapps.com-mal, hiszen céljaiban és módszereiben is hasonlítanak. A projekt alap gondolata, hogy új utakon használjuk a mobil technológiákat, ezzel tökéletesítve az oktatási és képzési módszereket az e-learning területén, felhasználva a TCP/IP (internet) alapú együttműködések. A program nagymértékben épít egy új típusú oktatási elképzelésre, amelynek lényege a tanulói környezet iskolán kívülre helyezése, a tanár–diák kapcsolat megújítása. Ennek az elképzelésnek igen nagy jelentősége van az élet-hosszig tartó tanulás ideájában.

A projekt céljai

- a könyvtárosok, gyerekek és egy idősebb felhasználói csoport képzése az új technológiák használtára (GPS, PDA, GPRS, WI-FI) (A workshopokat az év második felében indítjuk, ezekre Pest megyei kollégák jelentkezését várjuk!);
- létrehozni az adott terület kulturális örökségének térképét, azaz, ezen műhelymunkák alatt feltérképezni, dokumentálni a helyi kulturális örökségeket, (fotó, videó, szöveg);
- majd ezen tartalmakat elhelyezni a www.aitmes.org webhelyen.

Egy játék, amit ha komolyan veszünk, nagyszerű dolgokat érhetünk el vele. ha viszont nem ismerjük fel a jelentőségét, sokat veszíthetünk.

A cél tehát, hogy a gödöllői könyvtárban „kiképzett” könyvtárosok további könyvtárosokat képezzenek ki. Tovább lépve pedig a jövőben olyan együttműködést, hálózatot alkotva, amelynek nyomán nemcsak Magyarország kulturális örökségeinek térképe rajzolható meg, nemcsak növekedhet gyermekolvasóink száma, de mi, könyvtárosok lehetünk azok, akik elindítottuk ezt a folyamatot, és a tény, hogy vállaltuk ezt, elismerést hozhat szakmánknak.

A találkozó eredményeképpen már jövőbeli tervek, újabb együttműködési lehetőségek születtek. Új munkacsoport van kialakulóban, amely annak a lehetőséget vizsgálja majd, hogy a könyvtár – kitágítva hagyományos tevékenységeit az információs és a média társadalmá irányába – hogyan lehetne a játékok, mobil információs technológia, digitális lehetőségek újabb fejlesztéseinek kutató és egyben tesztelő központja.

A gödöllői könyvtár elindult egy úton, reméljük, sok követőnk lesz.

Ocsovszky Zsófia

A Kovács Máté Alapítvány közleménye

A 2001-ben közhasznú fokozatot elnyert Kovács Máté Alapítvány Kuratóriuma ezúton köszöni meg mindazok támogatását, akik 2004. évi személyi jövedelemadójuk egy százalékát a 2005. év elején az alapítvány adószámára utalták át. A felajánlott összeget a kuratórium Kovács Máté születésének századik évfordulója alkalmából idén rendezendő eseményekre fordítja.

Az Alapítványhoz 2006-ban is eljuttatható a 2005. év személyi jövedelemadójának egy százaléka: adószámunk: 18084908-1-41-Kovács Máté Alapítvány.

Annak érdekében, hogy szakmánk e nemes célú alapítványa tovább folytathassa munkáját, támogathassa az utánpótlás nevelését, tisztelettel kérjük és várjuk Kovács Máté tanítványait, tisztelőit és mindenkit, akik felelősséget éreznek ügyünk iránt: ebben az évben adójuk társadalmi szervezetnek, alapítványnak átutalható egy százalékát ajánlják fel a Kovács Máté Alapítvány számára.

Az alapítvány célja (részlet az Alapító Okiratból): a magyar művelődés ügyének, közelebbről a magyar könyvtári kultúra fejlesztésének támogatása (oly módon, hogy tehetséges és rászoruló, a magyar felsőfokú könyvtárosképző intézményekben tanuló fiatalok egyetemi és főiskolai tanulmányaihoz anyagi és erkölcsi támogatásként ösztöndíjat biztosítson); Kovács Máté szellemi hagyatékának gondozása; fiatal könyvtárosok továbbképzésének támogatása (doktori program, részvétel tudományos konferencián, publikációk megjelentetése stb.).

Hangodi Ágnes
kuratóriumi titkár

Marót Miklós
(1928–2006)

Fájdalommal és megrendüléssel búcsúzom Tőled, Miklós, évtizedeken át volt munkahelyed, az Egyetemi Könyvtár valamennyi munkatársa nevében. Életed jelentős részét, több mint három évtizedét töltötted el a Ferenciek terén, a könyvtár patinás épületében, amelynek munkájában ezekben az időkben Te meghatározó szerepet vittél. Te valóban ahhoz a generációhoz tartoztál, amelyik a foglalkozását nem kenyérkeresetnek, hanem hivatásnak tekintette. A magyar könyvtáriügyben nagyon sokan úgy emlékeznek Rád, hogy Te határoztad meg az Egyetemi Könyvtárról kialakult képet. Ez nem is volt csoda, hiszen az olvasók, a kutatók a tájékoztató szolgálatban elsőként legtöbbször Veled találkoztak, és ez sokszor meghatározta véleményüket. Te úgy vélted, a könyvtáros nem egyszerűen kiszolgálja az olvasót, de aktívan segíti, támogatja kutatásaiban, és mindent megtesz azért, hogy az érdeklődő ne csak szakirodalmat, de hasznos tanácsokat is kapjon munkájához. Úgy vélem, Te valósítottad meg személyesen a mai szóval olvasóbarát-nak mondott könyvtárat. Közülünk nagyon sokan emlékeznek arra, hogy előszó-ban vagy telefonon nem lehetett Neked olyan kérdést feltenni, amelyre rövid időn belül nem csupán válaszoltál, de olyan új szempontokra és persze szakkönyvekre hívtad fel a figyelmet, amelyeket addig nem ismertünk. Mindez persze csak úgy volt lehetséges, hogy Te a szó valódi értelmében enciklopédikus műveltséggel bírtál, így nagyon sok terület kutatóinak tudtál érdemben segíteni. A mai világban sok minden megváltozott a könyvtárakban, de minden technikai fejlődés dacára nagyon hiányoznak a magyar közgyűjteményekből az olyan szakemberek, mint amilyen Te voltál az ország első egyetemének bibliotékájában. A tájékoztató szolgálat mellett meghatározó időkben, években voltál a könyvtár főigazgató-helyet-tese, amikor is szép, de nagyon nehéz feladat jutott számodra: irányítanod kellett a leromlott állapotba került könyvtári épület teljes felújítását. Hadd köszönjem meg ezt is még egyszer mindannyiunk nevében.

Most azonban, amikor búcsúznom kell Tőled, ne csak a kiváló szakemberre, a nagy műveltségű könyvtárosra emlékezzek, hanem arra a kedves kollégára is, aki nagyon sokat tett egy könyvtári munkahely valódi közösséggé alakításáért. Téged valamennyien nem csupán mint könyvtárost becsültünk, hanem vidám, barátságos személyiségedért is, aki minden könyvtári rendezvénynek meghatározta, befolyásolta a hangulatát, és sokat tett azért, hogy a kollégák, sőt a család-tagjaik is örömmel kötődjenek a könyvtárhoz. A mai eltorzultan rohanó világban vágyakozva gondolunk vissza azokra a jóízű beszélgetésekre, amelyeknek Te alakítója és központja voltál, s amik miatt akkoriban szívesen maradtunk együtt sokan munkaidő után is Veled. Talán nem bűn, ha itt is megemlítem, hogy több száz kisgyereknek Te személyesítetted meg a Mikulást, mert hogy erre is szívesen

vállalkoztál. Szeretted a könyvtárat is, kollégáidat is egyaránt. Azonban ne felejt-
sük el az sem, hogy két évtizeden át Te voltál a szervezője azoknak a tanul-
mányutaknak, amelyek során bejártuk szinte egész Közép-Európát, elsősorban
persze a Kárpát-medencét. Ezek az utak felejthetetlen élményt jelentettek szá-
munkra, és ezeken is sokszor tapasztaltuk óriási műveltségedet, amikor mindenütt
érdekes, élményszerű idegenvezetésben részesítettél bennünket. Mindig szeretted
a fiatalokat, és önzetlenül segítettél sokuknak pályájuk kezdetén.

Azt hiszem, nemcsak az Egyetemi Könyvtár, hanem minden könyvtáros kol-
léga nevében mondhatom, nagyon fog hiányozni tudásod, barátságod és kedves
személyiséged mindnyájunknak. Munkásságod emlékét, amellyel meghatározta
négy és fél évszázados könyvtárunk egyik fontos korszakát, méltóképpen fogjuk
megőrizni.

Kedves Miklós, nyugodj békében!

(Elhangzott a Farkasréti temetőben 2006. február 8-án.)

Szögi László

Ajánlunk egy jó olvasmányt

Katsányi Sándor:
A főváros könyvtárának története 1945-ig

1954. október 15-én az akkori idők „civil szférájában” teljesen szokatlan, nagy ünnepélyességgel emlékezett meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a nagyközönség számára történt megnyitásának 50. évfordulójáról: kiállítást nyitott, sajtófogadást adott, ünnepi munkaértekezletet tartott, használói számára pedig olvasóértekezletet. Az épület falán elhelyezték a névadó faragottmárvány-emléktábláját. *Kiss Kovács Gyula* domborművét, az ország egész könyvtáros-társadalmára gondolva pedig a József Attila-, a Jászai Mari- stb. díjak analógiájára egy kitüntetés, a *Szabó Ervin-díj* alapítását javasolta a könyvtár, két-két tudományos, illetve népkönyvtáros (közművelődési könyvtáros) díjazására, elismerésére. A jubileum alkalmából „a kor ideológiájának megfelelő” nagyszabású könyvtártörténet kiadására is gondoltak. A könyvtárak kiadójának, a *Művelt Népek* szánt kéziratot le is tették a lektorok asztalára, ők azonban – bizonyára a többszerzős munka színvonalbeli egyenetlenségei miatt – azt javasolták, hogy egyetlen szerző dolgozza át az elkészült írásokat. Ez a személy a szerzők egyike, *dr. Remete László* lett, aki miután széles körű kutatásainak részeredményeit rendszeresen közzétette a könyvtár évkönyveiben, a '60-as évtized közepére elkészült a munkával. A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtártörténete* a könyvtár saját kiadásában, 1966-os impresszummal, annak az évnek végén, vagy inkább 1967 elején meg is jelent. A történelmi profizmussal megírt, imponálóan nagy terjedelmű és az akkori könyvtári kiadványokhoz képest szokatlanul fényes kiállítású kötet nemcsak az említett 1904-es, Szabó Ervin nevéhez fűződő dátumtól kezdve tárgyalja az intézmény történetét, de annak előtörténetét is felderítve a távolabbi múltig tekint vissza, az időben előre haladva pedig 1945 februárjával fejeződik be.

A Szabó Ervin-i alapítás 100. évfordulóját a róla elnevezett könyvtár 2004-ben különleges körülmények között ünnepelte. Székháza, a központ épülete ekkorra már kibővült és fényesen megújult. Szervezetében – és hálózatában is – nagyarányú korszerűsítések zajlottak le, és a fejlesztési elképzelések magasabb, a XXI. század igényeinek megfelelő színvonal elérését célozták meg. S valóban: a központi könyvtár látogatottsága, használata hazánkban azelőtt elképzelhetetlen méreteket öltött, naponta újabb és újabb rekordokat döntött meg. Ebben a helyzetben természetesnek tűnt fel, hogy a könyvtár a centenáriumát olyan maradandó emlékeztetővel is megünnepli, mint egy, a sorsát, fejlődését számba vevő újabb könyvtártörténeti mű, amely önmagát és a szakmát egyaránt a múlt teljesítményei előtti főhajtásra készítheti.

A nagy évforduló alkalmából valóban megjelent egy – előlegezzük meg a jelzót: méltó – mű. *Katsányi Sándornak A főváros könyvtárának története 1945-ig*

című kötete, 2004-es évmegjelöléssel, valójában 2005 elején. Ez a munka egy további, már készülő, *a könyvtár történetét napjainkig, 2001-ig tárgyaló könyvtártörténet első kötetének* számít. Am tulajdonképpen „párhuzamos” kiadvány is, „iker”, hiszen – mint láttuk – egy már korábban feldolgozott évkör, azonos időszak történetét foglalja össze újból. Mi ez hát valójában: csupán ismétlés, vagy kiegészítés, netán teljes felülírás? – Lássuk, mit mond a kettőzészről az új kötet előszava? Ilyeneket: „Remete László hatalmas ismeretanyagot görgető terjedelmes könyve a könyvtár előtörténetétől 1945-ig tárta fel a folyamatokat. Alapmű lett: nemcsak a könyvtárosok, hanem a korszakkal foglalkozó történészek gyakran hivatkozott kézikönyve.” Továbbá: „Számos olyan tanulság látott azóta napvilágot, amelyek egy-egy részkérdés tekintetében nemcsak árnyalták, hanem akár egészen más fényben mutatják be az összefüggéseket.” Még tovább, immár a Katsányi-könyvről: „Óhatatlan..., hogy a most következő oldalak az elődökétől sok tekintetben eltérő történelmi és könyvtártörténelmi megközelítést tükröznek majd. Máshová kerülnek a hangsúlyok, más kontextusban, másképp értékelődnek a rendelkezésre álló források, és előtérbe kerülnek korábban kevesebb figyelemre méltott mozzanatok, új adatok is. Remete László nézőpontját elsősorban az a kérdésfeltevés határozta meg..., hogy a könyvtár miképpen segítette elő a társadalmi progresszióról alkotott század eleji jövőkép kialakítását. Katsányi Sándor inkább azt vizsgálja, hogy milyen felfogások éltek a közkönyvtárak szerepéről a polgári nyilvánosság kiterjesztésében, és vajon miképpen felelt meg ezeknek az elvárásoknak egyes életszakaszaiban a fővárosi bibliotékája.”

Ennyi. Az intelligens előszó tapintatos mondatai után is benne maradnak az olvasóban a válasz nélkül maradt kérdések. Miért nem lehetett, lehet onnan kezdeni a Fővárosi Könyvtár 1945-től napjainkig megélt történetét, ahol Remete László munkáját az utolsó pont leütésével befejezte. Vagy esetleg: egy indító–átkötő fejezetben utalni vitatható, meghaladott, hiányosnak vagy tévesnek vélt, illetve bizonyult következtetéseire? Más kapaszkodó hiányában a recenzióíróra, az ő olvasatára hárul a feleletadás súlyos kötelessége. E sorok írója az elmúlt hónapokban többször végigárasztotta a két munkán, mindkettőt munkaeszköznek (is) használva. A tévedés jogát fenntartva magának, mégis csupán néhány reflexióját adja közre, azzal a bizodalommal, hogy minél többen tanulmányozzák majd mindkét munkát, s annak alapján alakítják ki saját véleményüket.

Tehát: Ecce opera – íme a művek!

Si duo faciunt idem – non est idem, ha ketten teszik ugyanazt, nem ugyanaz, vagy kissé átalakítva a latin mondást: *Si duo scribunt idem – non est idem*. Vagyis: írjanak bár ugyanarról ketten, más lesz az, ami megíródik. Igaz, a Szabó Ervin Könyvtár történetének két feldolgozása között csaknem 40 év a távolság, és közben a történelem kereke is igen nagyot fordult, de a témája azonos maradt. A szerzők életkorában sem nagy a különbség, mindössze 12 év. Az újabb feldolgozás írójának hátránya, hogy elődje „elfírta” előle a témát, neki okvetlenül mást kellett produkálnia – vagy nagyon is másként –, előnye viszont a toll mai szabadságán kívül a lehetséges források jobb feltártsága és az is, hogy bizonyos eseményekről újabban született feldolgozásokat, részeredményeket ismerhetett meg. Nagy előnye továbbá a könyvtárpolitikáról vezető pozíciókban szerzett országos áttekintése, olvasáskutatói múltja, a szerkesztésben szerzett publicisztikai gyakorlata és a könyvtárosok oktatásából adódó kommunikációs rutinja. Karesú könyvét kelle-

mes kézbe venni: jól olvasható, laza sortávolságú oldalak, csaknem minden oldalpáron *Sándor Tibor* jóvoltából valamilyen fénykép, illusztráció a Budapest-gyűjteményből, a páratlan oldalakon a fejezetek élőfejei, a szöveget sűrűn tagolják alcímek. Az oldalakon belül jobbra tömbösítve kis, fényképes szócikkek olvashatók a szereplő személyekről, vagy olyan magyarázatok, közbevetések, amelyek fontosak lehetnek ugyan, de az olvasó át is ugorhatja őket, ha folyamatosan szeretné követni a tárgyalat okfejtést. (Bizonyára ez az erősen tagolt oldalszerkezet a magyarázata, miért került a sok – és többnyire nagyon tartalmas – lábjegyzet a kötet végére. Mert ez az apparátus a két könyvjelzősinór ellenére is nehézkesen használható, s az olvasót bosszanthatja.)

A mondanivaló „felvezetése”, sorrendbe illesztése célirányos. Amikor az események lineáris, időrendi tárgyalását olyan „keresztmetszeti” vizsgálódások szakítják meg, mint az állomány alakulásának vagy az olvasótábor fejlődésének, összetételének vizsgálata, illetve az olvasói érdeklődés elemzése, ez nem töri meg a történet folytonosságát, inkább elmélyíti, magyarázza. Ráadásul mindez újdonság, többlet elődjével szemben.

Remete László munkája inkább alkot egy nagy tömböt. Terjedelme a benne található betűk számát tekintve kb. egyharmaddal nagyobb, mint a Katsányi-könyvé. Adatgazdagsága imponáló, szövege, amely üresjáratok nélküli, jó olvasmány. Jegyzetei a lap aljára kerültek, ezáltal kevésbé szakítják meg a folyamatos olvasást. A könyv mint forrásmunka megkerülhetetlen nemcsak a könyvtárosok, hanem a korral foglalkozó más munkaterületek érdeklődői, szakemberei számára is. A két munka között nem a tartalmasságban, a tényanyag gazdagságában van különbség, hanem a felhasználásban, az adatok értékelésében. Az ilyen, felfogásbeli különbségekre hadd utaljunk a Katsányi-mű néhány példájával.

Az olyan monográfiák szerzői, amelyekben a történet, az események egy központi szereplő körül forognak, játszódnak le, illetve ő szövi-fonja ezek szálait, általában nem tudnak ellenállni a kísértésnek, hogy hősük személyét, jelentőségét nagyra, egyre nagyobbra növeljék. A személy felmagasztosításával ugyanis a cselekedeteit megörökítő „Eckermann” is nőni kezd, fontossága, értéke emelkedik. Esetleg teljesen jó szándékkal, úgy, hogy ezt észre sem veszi. „Beleszeret a tárgyába”, ami által viszont eltompul kritikai érzéke, s Jókai-hősöket kezd festeni-faragni. Minősített esetben és bizonyos korokban erre ideológia vagy „korszellem” is kötelezi a történészt – lásd az ún. szocializmus évtizedeit –, az aktualitáshoz való igazodás kellemes kísértése minden idők valamennyi szerzőjét megérintheti. Katsányi Sándornak szerencsére sikerült megőriznie történetírói tárgyilagosságát, a jelen aktualitásaitól független szakmai-gondolati függetlenségét. A fővárosi könyvtár általa tárgyalat korszakának központi figurája, legnagyobb alakja kétségtelenül *Szabó Ervin* volt, a korszerű magyarországi könyvtári közgondolkodásnak nemcsak teoretikusa, hanem gyakorlati megvalósítója, több területen úttörője is. Olyanokon, mint például a tizedes osztályozás elterjesztése, a public library típusú könyvtár és könyvtárhálózat kialakítása, a korszerű könyvtári tájékoztatás kifejlesztése. az aktualitásokra gyorsan reagáló ajánló bibliográfiák típusának bevezetése – általában: a könyvtár és az olvasó közötti kommunikáció megszervezése –, egy mozgékony, kevésbé belterjes könyvtári szakfolyóirat (*Könyvtári Szemle*) indításának kezdeményezése, a modern könyvtári munkaszervezet kialakítása, a könyvtárosgárda felfrissítése nem „filosz” könyvtárosokkal, a nők könyvtári alkalmazása. Végered-

ményben csupa olyan teljesítmény, amelyekről együttesen azt is mondhatjuk, hogy *általuk vált hazánkban önálló, karakteres szakmává a könyvtároság.*

Katsányi Sándor Szabó Ervin-képében mindez benne van, mindez tiszteletet vált ki belőle, helyenként talán az akkori korból kiemelkedő teljesítmény iránti csodálatot is. Ám kerüli a heroizálás kultikus díszítő jelzőit, és nem hallgatja el hőse tévedéseit, sőt kudarcait sem. Ezáltal válik a portré hitelessé, emberivé. Így beszél például a betegségekkel terhelt 1905–1906-os időszak Szabó Ervin által „csőd és blamázs”-nak nevezett teljesítményromlásáról is. Tőle tudjuk meg, hogy ekkori testi-lelki leromlásából egy drezdai „csodadoktor” meggyógyította ugyan, de elvesztette fél szemét. És tőle nemcsak arról olvashatunk, hogy Szabó Ervin volt, aki először alkalmazott elvszerű megfontolás alapján nőket a könyvtárban, és közülük elsőként helyezett vezetőállásba valakit (*Pikler Blankát*), hanem a visszáját is. Nevezetesen: a női alkalmazotti létszám megnövekedésével együtt hirtelen megemelkedett a hiányzások száma is, s mivel ezzel a pedáns, munkamániás köztisztviselő Szabó Ervin egyszerűen nem tudott mit kezdeni, tehát kibékülni sem, feszültség támadt közöttük.

Másik terület, ahol Szabó Ervinnek engednie kellett elveiből, az iskolai könyvtár volt. Mivel e típus életképtelenségéről meg volt győződve – ugyanis példákat hallott arról, hogy a „főváros halódó” iskolai könyvtáraiban a tanulók nem kérhetik, hanem csak „kapják” a könyvet, azt tudniillik, amit a tanító, a könyvtáros kezükbe nyom –, ezeknek „a teljesen céljukvesztett intézmények”-nek beolvasztására törekedett. Az iskolai könyvtárak megszüntetésében természetesen nem talált támogatókra. (Mint ahogyan – szerencsére – ellenfelének, *Gulyás Pálnak* az az 1920. évi javaslata sem, amely az ellenkezőjét kívánta elérni: a fővárosi könyvtári hálózat ifjúsági részlegeinek „teljes megszüntetését, s kellőképp megrostált könyvkészletüknek a fővárosi iskolák ifjúsági könyvtárába való átutalását”.)

A tervek, elképzelések, koncepciók kialakulására, fejlesztésére, (át)változásaira vonatkozólag szintén nagyon jellemző, ahogyan ezekről Katsányi Sándor szól. Kiválóan elemzi Szabó Ervin, de az elődök és az utódok felfogását is a fővárosi könyvtár jellegéről és ami ezzel összefügg: az állomány, a profil kialakításáról. Nagyszerűen érzékelteti, hogy a könyvtárosi koncepciókat a valóság hogyan tereli a szándékoktól eltérő irányokba, de végül is úgy, hogy az eredmény az adott társadalom adott igényeinek a legjobban megfeleljen. Az állományalakítás, valamint a könyvtári működés felfogásbeli változásait és a következményeket analizáló, a kezdetektől a könyv tárgyalási korszakának végéig fel-felbukkanó gondolatok együttesen olyan esszévé nemesülnek, amelyhez hasonlóval a szakma legnagyobbjai is ritkán tudnak előállni.

Figyelemre méltó, hogy a közös „vezérfonal”, a tárgyalt történeti tények azonossága ellenére a Katsányi- és a Remete-féle könyv külön-külön, egymással párhuzamosan is jól olvasható, mindkét történetnek, feldolgozásnak megvan a sajátos érdekessége, a kettő – felfogásbeli különbségük ellenére is – kiegészíti egymást. Remeténél a történelmi–irodalomtörténeti háttérismeretek, Katsányinál a hazai és a külföldi könyvtár-politikai, művelődéspolitikai beágyazottság, valamint az olvasásszociológiai szemlélet, tudásanyag adja azt a többletet, amely az olvasó érdeklődését folyamatosan ébren tarthatja.

A könyvtár történetének ez a termékenyítő együtto olvasása vagy -tanulmányozása azonban csak egy bizonyos időszakig lehetséges. *A könyvtár a második világ-*

háborúban című fejezet csak a Katsányi-könyvben olyan, hogy egy, az 1945 utáni korszakról írandó könyv indítása szervesen illeszthető legyen hozzá, a másik munka erre teljesen alkalmatlan. Mégpedig azért, mert szereplőinek portréját a szerző abban az állapotukban festette-rögzítette és merevítette véglegesre, amelyben a forradalmak végén, a Tanácsköztársaság bukásakor voltak. Az 1919–20-as portrék alapján pedig nem lehet megérteni a húsz évvel később is ugyanolyannak minősítettek, ábrázoltak háború alatti és -végi magatartását.

1919-ben a 40 éves *Kremmer Dezső*, a 35 éves *Enyvvári Jenő* és a 30-as *Drescher (Szentkuty) Pál* meggyőződésből (?), érdekből (?) vagy csupán lojalitásból (?) szerepet vállalt a Tanácsköztársaság könyvtárügyében, amelynek irányítói a Fővárosi Könyvtárból, kollégáik közül kerültek ki. Amikor azonban a kommün megbukott, magukat menteni-átmenteni igyekeztek, sőt a változás következtében megürrült-megürített vezetői állások megszerzésére törekedtek. Sikeresen, de nem igazán „úriember” módjára. Az egykori Szabó Ervin-tanítványok halott mesterüket is megtagadták. Ám szakokban sem, tetteikben sem következetesen. Az ingó igazgatói székbe került *Kremmer Dezső* már 1919 őszén meg merte tenni azt, hogy a „kommunista, bolsevista, anarchista irányú” nyomtatványok beszolgáltatását elrendelő szigorú jogszabály ellenére a felforgatónak minősített nyomtatványokból 2-2 példányt zárt anyagnak megtéve, ám még fel is dolgozva kimentsen a megsemmisítésből. (Ez csak a Katsányi-könyvből derül ki.) *Kremmer Dezső* 1926-ban meghalt, utódja az igazgatói székben *Enyvvári Jenő* lett. Ő 1944-ben, a világháború végső időszakában 60 éves, *Drescher Pál* (1940 óta: *Szentkuty Pál*) 55, a fiókkönyvtárak és az állománygyarapítás irányítója, melleleg nagy bibliofil és az 1934-ben megjelent *Régi magyar gyermekkönyvek (1538–1875)* című maradandó értékű könyv szerzője. Állománygyarapítási politikáját állandó támadások érik, főleg a németbarát oldalról. A könyvtár aligazgatója *Dávid Antal*, aki még *Szabó Ervin* életében került a könyvtárba. Orientalista, a könyvtár *Keleti gyűjteményének* kialakítója. 1944-ben a könyvtáron kívül és belül hangosan lázít a megszálló németek ellen. A Hitlerjugend felvonulóinak utcai szidalmazása miatt pénzbüntetésre ítélik. Májusban a könyvtár nem küldi zúzdába a zsidó szerzők állományból kivonatott könyveit. 1944 nyarán ezek ellen a megállapodott korú, derék keresztény úriemberek ellen, akik 1919–1920-ban még olyanok voltak–lehetek, amilyeneknek *Remete László* leírta őket, a németeket kiszolgáló hatalom fegyelmi eljárást indít. A június 6-tól 10-ig lefolytatott vizsgálat, amely az említetteken kívül még hat könyvtáros ellen irányult, *Dávid Antal* és *Szentkuty Pál* hivatali felfüggesztésével végződött. *Enyvvári Jenő* igazgató mellé augusztusban „megbízható” helyettest állítottak, októberben pedig véglegesen nyugdíjba küldték. Más valakit azonban náluk sokkal rosszabb sors ért: a „szelíd” *Kelényi Béla Ottó*, a Budapest-gyűjtemény konzervatív, katolikus családi hátterű, nagy tudású vezetője a passzív ellenállási magatartástól eljut a németek ellen fegyveresen fellépők csoportjába lépésig, amelyre *Dávid Antal* fia vette rá. Mindkettőjüket elfogják, s az utódok annyit sem tudnak *Kelényiről*, hogy a Budai Várban végezték-e ki, vagy valahol Németországban lelte halálát. (Nem tudom, *Kelényi Béla* nevét megörökíti-e könyvtár, könyvtári szoba vagy legalább egy emléktábla a fővárosban?)

Az előbb elmondottakat a Katsányi-féle könyvtártörténetből vettük. Az előd-kötetben az 1920-as évek szereplőinek háborúvégi felfogásáról, magatartásuk esetleges megváltozásáról egy engesztelő mondat sem olvasható. *Kelényi Béla*

Ottó (hősi) halálával kapcsolatban is az eléggé furcsa indítás után mindössze három sor. Az egész fejezet az ötvenes évek végének, hatvanas évek elejének a más nézőpontokat kizáró, türelmetlen pártosságát tükrözi, a történetíróra kötelező *sine ira et studio*, a harag és részrehajlás nélküliségre törekvés teljes hiányát. Emiatt sem lehetne erre az alapra egy XXI. században írandó-írt könyvtártörténeti folytatást ráépíteni.

Az eddig született kevés könyvtártörténet között még csekélyebb azoknak a száma, amelyek saját korukig szövik históriájuk fonalát. A nagyobbakat tekintve e kevesek közé tartozik a volt OMDK (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, a BME OMIKK elődje), a szegedi Somogyi Könyvtár, a közös gyökerű soproni és miskolci egyetemi könyvtár, valamint az Országgyűlési Könyvtár története. Annak, hogy a Fővárosi Könyvtár történetének 1945 előtti és utáni történetét feldolgozó mostani munkák – ha nem is együtt, de legalább – időben egymáshoz közel jelenjenek meg, szomorú akadályai voltak–vannak: az előző főigazgató, a közelmúlt történetén dolgozó egyik szerző, Kiss Jenő váratlan halála 2003-ban, valamint a könyvtár „nagy” kronológiáját elkészítő Futala Tibor eltávóazása egy évvel később. Utóbbira ugyanis mindig lehetett számítani, ha egy hirtelen támadt vészhelyzetben „beugrással” segíteni kellett. Tudomásunk szerint a Fővárosi Könyvtár történetét feldolgozó munka a közbejött nehézségek ellenére is intenzíven folytatódik, és a befejezésre, a Fővárosi Könyvtár utolsó évtizedeinek történetét tárgyaló kötetre belátható időn belül számíthatunk.

(A kényszerből némi előnyt is kovácsolva: az 1945 előtti és az 1945 utáni kötet külön megjelenése lehetővé teszi, hogy a most előttünk levő kötetben felfedezett sajtóhibákat, elírásokat, a számítógép okozta táblázati kalamitásokat a következő kötet illőn helyesbítse. Azok, akik – remélhetőleg sokan és sokszor – forgatják ezt a remek kötetet, addig is javítsanak ki példányukban néhány névhibát: Horváth István – helyesen: *Horvát* [24. p.]; Kuzsinszky Béla – Kuzsinszky *Bálint* [33. p.]; Bruckle – *Buckle* [39. p.]; Menyhárt Miklós – *Menyhért* M. [120. p.]; Ferenczy Zoltán – *Ferenczi* [133. p.]; Esztergár László – *Esztegar* L. [167., 378. p.]; Czehe Marian – *Czeke Marianne* [173. p.]; Herczegh Ferenc – *Herczeg* F. [312. p.]; Galworthy – *Galsworthy* [324. p.]

Mivel nem volna ildomos az iménti „de azonban” zárójeles mondattal–felsorolással leminősíteni az előbbi elismeréseket, hadd foglaljam össze és nyomatékosítsam az elmondottak lényegét: Katsányi Sándor munkája könyvtártörténet-írásunk olyan teljesítménye, amely magas mércét állított, olyat, amelyhez a jövőendő szerzőknek a magukét mindenképpen igazítaniuk kell. Ezt a lécezt *A Fővárosi Könyvtárának története 1945–2001* címmel készülő munka szerzőinek – tehát Katsányi Sándornak is – nehéz lesz átugraniuk! De azért csak próbálják meg, szurkolunk nekik, és kíváncsian várjuk a folytatást.

(Katsányi Sándor: *A fővárosi könyvtárának története 1945-ig*. Szerk. Kiss Bori, képszerk. Sándor Tibor. Bp. 2004. FSZEK, 420 p.)

Gerő Gyula

Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből

A hazai könyvkultúra XIX–XX. századi történetének – beleértve mind a könyvkiadás, mind a könyvtárak históriáját – még nem készült el forrásokon alapuló, tudományos igényű összefoglalása. A közelmúltban megjelent kötet, a *Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből*, Voit Krisztina tanulmányainak gyűjteménye ehhez a szintézishez vezető út fontos és megkerülhetetlen állomása. csakúgy, mint korábbi munkái: *100 levél. Tevan Andor és Kner Imre levelezése 1915–1944.* (Bp. 1986); *Tevan Andor levelezéséből* (Bp. 1988); *A budapesti sajtó adattára* (Bp. 2000). A most megjelent kötetben nem kaptak helyet a szerző sajtótörténeti tanulmányai, azonban így is mintegy kvintesszenciáját nyújtja Voit Krisztina tudományos munkásságának. Vizsgálódásainak fókuszában a magyarországi művelődés – elsősorban a könyv- és lapkiadás, valamint a közgyűjtemények – intézményrendszere, pontosabban annak múltja áll. Forrásközlései, tanulmányai mintegy száz esztendő történéseit tárják fel, lényegében a XIX. század második felével kezdődő és a második világháborút követő évekkel záruló korszakkal foglalkoznak, vagyis azzal az időszakkal, amit röviden és némileg leegyszerűsítve úgy nevezhetünk, hogy polgári korszak.

A modern Magyarország kulturális intézményei működésének évtizedeit két alapvető paradigmaváltás határolja. Az első a XIX. századi a kultúra valamennyi szektorának a feudálisból polgárvá átalakulását fejezi ki, azt a konfliktusokkal is terhes folyamatot, amikor a közgyűjtemények már nem főúri alapítás révén keletkeznek; az állam és a társadalom átveszi az arisztokrácia szerepét és az intézmények alapítványi jellegű finanszírozása helyett is – az új időknek megfelelően – az állami költségvetés, valamint az egyes települések, közösségek anyagi támogatása lesz meghatározó. Megváltozott körülmények közé kerül ekkoriban a könyv- és a lapkiadás is; a politika által korábban megteremtett különféle jogi instrumentumok (privilegiumok, cenzúra, hatósági engedélyezések) béklyójából kiszabadulva az új szemléletű jogszabályok (kereskedelmi és szerzői jog) által kijelölt keretekben piaci viszonyok között szabadon működhet. A második, a XX. századi első (hiszen 1990 körül egy újabbra került sor) paradigmaváltás viszont a polgári struktúrák felszámolását, és a művelődés egészének végtelenül centralizált, totalitárius modelljét alakította ki.

Voit Krisztina kötetbe gyűjtött írásai két tematikai egységbe rendeződnek, a *Közgyűjtemény-történet* és a *Könyvkiadás-történet* elnevezésű részben kaptak helyet a különféle kérdésekkel foglalkozó tanulmányok. Az írások nemcsak szemléletükben, problémafelvetésükben kapcsolódnak egymáshoz, hanem összeköti őket a források fölényes ismeretéből adódó megannyi tudományos nóvum. Ezek

fedezetét a kiterjedt forrásanyag jelenti, Voit Krisztina felkutatta és feldolgozta mindenekelőtt az Országos Levéltár, az Új Magyar Központi Levéltár, valamint az Országos Széchényi Könyvtár és az MTA Könyvtára Kézirattárának vonatkozó iratait, de mérített például a korabeli sajtóból is. A tanulmányok megállapításai, következtetései helyenként az évtizedek óta beidegződött nézetekkel szemben szinte tabudöntögetésnek tűnnek. Elsősorban az árnyalt és differenciált Szabó Ervin-képre gondolok. A szerző a korabeli források alapján meggyőződen bizonyítja, hogy Szabó Ervin előtt és vele egy időben a könyvtárügy meghatározó személyiségei – Ferenczi Zoltántól Gulyás Pálig és a művelődéspolitikus, egykori kultuszminiszter Wlassics Gyuláig – az angol–amerikai public library elkötelezett hívei voltak, és 1910-ben, az *Emlékirat* megírásakor Szabó Ervin „*már járt úton haladt és jószerivel nyitott kapukat döntetett*”.

Egyfajta leitmotivként bukkan fel a kötet írásában az a problémakör, hogy miként, milyen eszközökkel, illetve szervezeti formákkal lehet egy, ha nem is ellenséges, de gyakran közömbös közeghez eljuttatni a művelődés korszerű intézményeit és tartalmát. Végző soron ez – az egyes települések és önkormányzatok részéről megfigyelhető – közömbösség, érdektelenség és nem Szabó Ervin vagy Gulyás Pál eltérő világnézete, illetve a rendszerint megcsontosodott konzervatívként ábrázolt Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége okozta, hogy a XX. század elején nem beszélhetünk a népkönyvtárügy aranykoráról. Annál is inkább tarthatatlan a XX. század eleji magyar könyvtárügy manicheus szemléletű felfogása, a „jó” Szabó Ervin és a „rossz” Gulyás Pál merev szembeállítás, mert a szűken vett könyvtárelméleti, könyvtártechnikai kérdésekben Gulyás nem ritkán korszerűbb, a közművelődési könyvtárügy fő vonalával inkább egyező nézeteket vallott (például a tartalmi feltárásnál a tárgyszavas – Gulyásnál „szótár” – katalógus előnyben részesítése a tizedes osztályozással szemben vagy az iskolai könyvtárak funkciójáról vallott felfogása).

A „rég” századforduló idején, az 1897-től új alapokra helyezett közgyűjteményi irányító és felügyeleti rendszer az 1900-as évek elejétől kialakított segélyezési és támogatási elveivel arra tett kísérletet, hogy részint a szakmai szempontokat érvényesítse, ugyanakkor pedig ösztönözze a társadalom öntevékenységét a kulturális intézményrendszer létrehozásában és fenntartásában. Az államsegély megadásának ugyanis az volt az alapfeltétele, hogy a törvényhatóságok elismerik az állami felügyeletet. A tanulmánygyűjtemény első tematikai egységében olvasható közlemények között akad, amelyik éppen ezt a kérdéskört vizsgálja tágabb összefüggéseiben (*A magyar közgyűjteményrendszer történetének vázlata a 19–20. századfordulójától 1923-ig*), és található a könyvtár-politikai gondolkodást elemző (*Tendenciák a hazai könyvtárügy történetében*), más írások viszont egy-egy konkrét intézményre vonatkozó „mélyfúrások” (*Adalékok a Váci Múzeum Egyesület történetéhez; A miskolci Herman Ottó Múzeum történetének első évtizedei; Közintézmények – közalapítványok. A Közalapítványi Ügyigazgatóság és működése*). A polgári korszakban kialakult különféle gyűjtemények pusztulásáról ad számot a kötet első egységének utolsó dolgozata (*Magán- és közgyűjteményeink sorsa a második világháború alatt és az azt követő években 1944–1950.*)

A gyűjtemény második tematikai részében a könyvkiadással kapcsolatos közlemények olvashatók. A kilenc tanulmány közül négy a Franklin Társulathoz.

három Tevan Andorhoz kötődik, egy-egy dolgozat pedig Ráth Mórról, illetve az akadémiai könyv- és folyóiratkiadásról ad számot. A legerjedelmesebb a hallátlanul izgalmas *Gyulai Pál és a Franklin Társulat 1874–1909* című. A XIX. század végének nagyhatalmú kritikusa és tudományszervezője különféle tisztségeit, társadalmi kapcsolatrendszerét – egyetemi tanár volt, akadémikus, a Kisfaludy Társaság elnöke, a Főrendiház örökös tagja, a *Budapesti Szemle* szerkesztője sok egyéb teendője mellett – mind-mind felhasználta a kiadóban végzett, egyáltalán nem formális jellegű tevékenységében. Gyulai, a „kis, mérges öregúr” persze részben még a megelőző kor embere volt: a Franklin egyik sorozata, az *Olcsó Könyvtár* szerkesztőjeként a kiadvány pénzügyeiben mai szemmel nézve meglehetősen patriarchális gyakorlatot követett. Az 1873-ban alakult Franklin Társulat kiadáspolitikája meghatározásában évtizedeken át döntő szerepe volt, azonban az idő a kiadóban is túllépett rajta: 1898-ban ugyan ő lesz a társaság elnöke, de az addigra már minden irányból támadott Gyulai szerepe teljesen formálissá válik, a Franklin számára egyfajta örökkévalóságot jelképez, ugyanakkor „véleményét már semmibe sem veszi”.

Voit Krisztina Franklin Társulathoz kötődő további kutatásait is dokumentálja a kötet. A nyomda vezetőjét, a kiváló tipográfust, az ún. „Franklin-stílus”-t kialakító Hirsch Lipótot mutatja be az egyik publikáció; Molnár Ferenc és Radnóti Miklós Franklinhoz fűződő kapcsolatát tárja fel egy-egy tanulmány. Míg a Társulat a kor egyik legnagyobb könyves vállalata, addig Tevan Andor jelentősége nem az általa kiadott művek mennyiségében, hanem minőségében rejlik. A békéscsabai tipográfus a XX. századi magyar könyvművészet meghatározó személyisége volt, ugyanakkor a modern irodalomhoz, a *Nyugat* nagy nemzedékéhez szorosan kötődő irodalmi kiadóként is méltán emlékezik rá az irodalom- és könyvtörténet. A gyakran feszültségekkel teli Tevan–Kner kapcsolat, a viták egyik oka éppen eltérő irodalmi felfogásukban keresendő: Voit Krisztina a két kiemelkedő tipográfus viszonyát levezetésük alapján árnyaltan tárgyalja.

A kötetben közölt 15 tanulmány – ahogyan szó volt róla – nem mutatja be teljeskörűen Voit Krisztina kutatásait. Jó lenne, ha a most kimaradt sajtótörténeti publikációkat, illetve a Franklin Társulattal foglalkozó egyéb közleményeket is összegyűjtve lehetne olvasni.

(Voit Krisztina: Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből. Tanulmányok. Bp. [é.n.] Argumentum. 225 p.)

Pogány György

A várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár emlékkönyve

A múlt év végén megajándékozta a várpalotai lakosokat, a könyvtáros szakmát és saját magát a várpalotai könyvtár egy hasznos és szép emlékkönyvvel. A kiadvány a 2004. évi 50. születésnap alkalmával rendezett kiállítás anyagából nőtt ki, azzal a szándékkal, hogy az összegyűlt gazdag anyagot egyéb írásos dokumentumokkal, tanulmányokkal kiegészítve nyomtatott formában megőrizze és közreadja. Munkált bennük a Gerő Gyula által éltetett szakmai lelkiismeret, amely szerint a könyvtárak viselt dolgait, saját történetét csak a könyvtárosok kutathatják fel és írhatják meg. Mégsem csak a könyvtárosok érdeklődésére tarthat számot ez a könyv, hanem valamennyi palotai lakoséra is, hiszen a könyvtár története része a város történetének. Együtt született a várossal, és végigjárta azt a nehéz utat, amelynek során a névtelen városi kölcsönző könyvtárból jelentős intézménnyé, a város dolgozószobájává, Krúdy Gyula nevét viselő és hagyományait ápoló, jelentős szellemi központtá vált.

Akik Várpalotát hallják említeni, azok többnyire egy rossz levegőjű ipari városra gondolnak, jobb esetben a Thuri várra. A kultúrában jártasabbaknak Vásárhelyi András, Petőfi Sándor, Krúdy Gyula, vagy éppen Könczöl Imre jut az eszébe. A helybelieknek az olvasás és az ismeretszerzés forrása, a szellemi élet közösségi tere a könyvtár. Egy könyvtárat – szerintem – színvonalas szolgáltatásai és karizmatikus könyvtárosai tesznek vonzóvá. Várpalotán e kettő mindig követte, erősítette egymást. Könczöl Imre számára sem volt könnyű feladat a hatvanas-hetvenes években három településből erőszakosan összevont ipari városban az irodalmat, az olvasást, a könyvtárat népszerűsíteni. Tisztelettel töltött el, ahogy ezt Könczöl Imre csinálta: az intézmény nyitottságával, az állomány összetételével, a könyvtári (irodalmi) estek és majálisok szervezésével. Kutatásai és előadásai felkeltették az érdeklődést a helyi hagyományok iránt, és segítettek kialakítani az itt lakók összetartozás-tudatát. Őt Neményi László követte, aki íróként és költőként érzékeny lélekkel folytatta az érdeklődő emberek, a városi értelmiség összefogását pl. a Gondolkodó Klubban. Az ő idejében és erőfeszítései nyomán költözhetett 1985-ben megfelelő helyre a könyvtár, ahol szolgáltatásai jelentősen kiszélesedhettek. A könyvtár Krúdy Gyula nevét viseli. Köncz Józsefné igazgatása alatt szinte egy időben sikerült új formákkal és módszerekkel népszerűsíteni a Krúdy hagyományokat („kiskönyvek”, Krúdy-vacsorák, irodalmi kirándulások Krúdy nyomában stb.), és a szakmai munkát segítő számítógépes infrastruktúrát megteremteni. A vezetők mellett mindig szorgalmas, kitartó munkatársak álltak, akik nem restelltek elvégezni az „aprómunkát” sem, miközben szellemi partnerek is voltak. Sokukat ott találjuk az emlékkönyv szerzői közt. Remélhetőleg és bizonyosan lesz ereje Szajp Istvánné igazgatónak és a mai gárdának, hogy naponta

megküzdjön a működés feltételeiért, a korszerű szolgáltatások megteremtéséért és a helyi hagyományok ápolásáért.

Ennek egyik bizonyága a most megjelent kiadvány, amely nem évkönyv, nem hagyományos felépítésű történet, hanem emlékkönyv. Ez szubjektívebb műfaj, tehát megengedi, hogy a legkülönbözőbb típusú (és néha színvonalú) írások kerüljenek egymás mellé. A kötet számára készült el a könyvtár rövid története (Szajp Istváné, Volekné Temesi Zsuzsanna, György Judit, Varga Zsoltné és Máthéné Fatér Éva munkájaként). Bemutatják a könyvtár szolgáltatásait és az olvasók reflexióit. Válogattak régi publikációkból (Könczöl Imre, Neményi László, Pacsuné Fodor Sára), alkalmakhoz, eseményekhez kötődő megszólalásokból, visszaemlékezésekből (Köncz Józsefné, Laznik Gabriella, Huszár Pál, Varga Károlyné, Balogh Ferencné). Kiemelt helyet kaptak a hagyományokkal kapcsolatos írások (Szij Rezső, Ármás János, Madaras Annamária, Praznovszky Mihály). A szerkesztők megszívtelték Illyés Gyula figyelmeztetését, amely szerint „a múltat is teremteni kell”. Az írások válogatásával, az anyag logikus elrendezésével igyekeztek ezt a célt elérni. A tartalomjegyzék világosan és átláthatóan tükrözi a szerkesztői szándékot; a főbb fejezetcímek: *A Krúdy Gyula Városi Könyvtár története dióhéjban; Tanulmányok; visszaemlékezések a könyvtár múltjáról; Különgyűjtemények; szolgáltatások; Utak az irodalom népszerűsítéséhez; A Krúdy-hagyományok ápolása; Olvasói visszaemlékezések; Könyvtárpártoló Alapítvány. A Függelékek* is sok hasznos információt tartalmaznak: 50 évre visszamenőleg a vezetők és a munkatársak névsorát, a rendezvények, kiállítások és kiadványok jegyzékét, a könyvtárról megjelent írások bibliográfiáját. A gazdag fotóanyagot helyismereti dokumentumokból válogatták a szerkesztők. A borítót helyi grafikus, Mészáros Imre készítette.

A jól olvasható, kellemes hangulatú könyv országos léptékben is figyelemre méltó, és egy későbbiekben megírandó tudományos könyvtártörténet szilárd alapja is. Befejezésül hadd idézzem fel a könyvbemutató megható perceit, amikor Borbás Katalin gyermekolvasó beszélt arról, miért szereti a könyveket és a könyvtárat. Szabó János a Könyvtárpártoló Alapítványról szólt személyes hangon, elkötelezetten; Praznovszky Mihály (a megyei könyvtár igazgatója) pedig vallott a Krúdy Gyula könyvtár és névadója iránti elfogultságáról. Mindhárom megnyilatkozás olvasható az emlékkönyvben. Hasonló elfogultsággal, de azért tárgyilagos-ságra törekedve ajánlom az emlékkönyvet a könyvtáros kollégák figyelmébe!

(A Krúdy Gyula Városi Könyvtár 50 éve. Emlékkönyv. 1954–2004. Szerk. Szajp Istvánné, Volekné Temesi Zsuzsanna. Várpalota, KGYVK, 2005. 280 p.)

Balogh Ferencné

EMLÉKKÖNYV
1954-2004

**A KRÚDY GYULA
VÁROSI KÖNYVTÁR
50 ÉVE**

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K